

”SOSSUT PELASTI MUN HENGEN”

NARRATIIVINEN TUTKIMUS LASTENSUOJELUN
ASIAKKAIDEN KOKEMUKSISTA

Maarit Leskelä

”SOSSUT PELASTI HENGEN”

NARRATIIVINEN TUTKIMUS LASTENSUOJELUN
ASIAKKAIDEN KOKEMUKSISTA

Maarit Leskelä

Opinnäytetyö kevät 2015

Diakonia ammattikorkeakoulu

Sosiaalialan koulutusohjelma

Päihteet ja syrjäytyminen

Sosionomi YAMK

TIIVISTELMÄ

Leskelä, Maarit. "Sossut pelasti mun hengen" - Narratiivinen tutkimus lastensuojelun asiakkaiden kokemuksista. Helsinki, kevät 2015, 78 sivua, 4 liitettä.

Diakonia-ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma, Päihteet ja syrjäytyminen, Sosionomi (YMK)

Opinnäytetyöni tavoitteena oli tutkia täysi-ikäisyyttä lähestyvien helsinkiläisten nuorten kokemuksia lastensuojelun asiakkuudesta. Lisäksi selvitin, minkälaisia kokemuksia nuorilla on sosiaalialan työntekijöiltä saadusta avusta ja tuesta. Tutkimuksen yhtenä tavoitteena oli myös selvittää olisiko nuorta voitu tukea jollain toisella tavalla?

Opinnäytetyöni on laadullinen tutkimus, johon keräsin aineiston haastattelemalla viittä helsinkiläistä lastensuojelun asiakasta kesän ja syksyn 2014 aikana. Aineiston keruumenetelmänä käytin puolistrukturoitua teemahaastattelumenetelmää sekä elämänjanaa. Analyysimenetelmä oli narratiivinen. Loin nuorten kertomien tarinoiden pohjalta kaksi tyyppitarinaa, tarinan nuoresta joka halusi lastensuojelun apua ja sai sitä. Toinen tarina on nuoresta, joka ei halunnut lastensuojelun apua, mutta sai sitä.

Yhä useammat lapset ja nuoret ovat jossain elämänsä vaiheessa lastensuojelun asiakkaina. Asiakkuudet voivat olla pitkäkestoisia ja monivaiheisia. Lastensuojelussa lasten ja nuorten kanssa työskennellessä aikuisten tuottaman asiantuntijatiedon rinnalle on noussut lapsikeskeisen ajattelun myötä tärkeäksi lasten ja nuorten kokemukset ja mielipiteet.

Tulosten perusteella nuoret hyötyivät kiireellisistä sijoituksista ja konkreettisesta puuttumisesta nuorten hyvinvointia ja terveyttä uhkaavaan toimintaan. Kokemukset asiakkuudesta vaihtelivat. Tyyppitarinoiden mukaan nuoren halutessa lastensuojelun apua, kokemus asiakkuudesta oli myönteinen kun taas nuoren ollessa vastentahtoisesti lastensuojelun asiakkaana, kokemukset asiakkuudesta eivät olleet myönteisiä.

Asiasanat Lastensuojelu, lastensuojelulaki, asiakkuus, kokemustieto, narratiivisuus, laadullinen tutkimus

ABSTRACT

Leskelä, Maarit. "The Social Workers Saved My Life" - A narrative research on experiences of customers in child protection services. Helsinki, Spring 2015, 78 pages, 4 attachments.

Diaconia University of Applied Sciences, Higher Polytechnic Degree Programme in Social Services, Intoxicants and Marginalization. Master of Social Services.

The purpose of my thesis was to research experiences of young people on the verge of adulthood about being a child protection customer in Helsinki. In addition, I studied what kind of experiences the young people had about the help and support offered by social workers. One of my goals in my research was also to find out if the young people could have been supported in some other kind of way.

My thesis is a qualitative research to which I gathered the data by interviewing five child welfare customers from Helsinki during the summer and autumn of 2014. The method that I used to collect the research data was a semi-structured theme interview method as well as a life segment method. The method of analysis was narrative. Based on the young peoples' stories, I created two story types. The first story type was about a young person, who had wanted child welfare help and had received help. The other story type was about a young person, who had not wanted child welfare help, but had received it anyway.

More and more children and young people become at some stage of their life customers of child protection services. They can be customers for long-lasting and multistage periods. The experiences and opinions of children and youth have become important due to child-centered thinking alongside the expert knowledge of social workers in child protection services.

According to the results of my thesis, the young people benefited from urgent placements and concrete interventions to activities threatening their welfare and health. Experiences of being a child protection service customer varied. According to the type stories, when the the young person had wanted help from child protection services, the customer experience was positive, but when the young person had been a reluctant child protection customer, the experience was negative.

Key words: child protection, child protection law, customer, experience, narrative, qualitative research

SISÄLLYS

SISÄLLYS	5
JOHDANTO	7
2 MITÄ ON LASTENSUOJELU?	9
2.1 Lastensuojelun määrittelyä.....	9
2.2 Lastensuojelun nykytilanne	10
2.3 Keitä ovat lastensuojelun asiakkaat?.....	12
2.4 Uusi sosiaalihuoltolaki, vastaus lastensuojelun haasteisiin?	14
3 LASTENSUOJELULAKI JA LAIN MÄÄRÄMÄÄT TOIMENPITEET	16
3.1 Asiakkuuden käynnistyminen ja avohuollon tukipalvelut	16
3.2 Sijoitus avohuollon tukitoimena ja kiireellinen sijoitus	17
3.3 Huostaanotto	18
3.4 Laitoshoito osana lastensuojelua.....	19
3.5 Jälkihuolto	20
4 ASIAKKUUS JA KOKEMUSTIETO	20
4.1 Asiakkaana sosiaalityössä	20
4.2 Lapsi ja nuori sosiaalityön asiakkaana	21
4.3 Kokemustieto	23
4.4 Kokemusasiantuntijuus.....	Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.
5 TUTKIMUSKYSYMYKSET JA TUTKIMUKSEN TAVOITTEET	26
6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	27
6.1 Kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus.....	27
6.2 Laadullisen tutkimuksen aineiston keruumenetelmät	27
6.3 Teemahaastattelu tiedonkeruumenetelmänä.....	28
6.4 Lasten ja nuorten haastattelun erityispiirteitä	29
6.5 Laadullinen analyysi	29
6.5.1 Narratiivinen analyysi	30
6.5.2 Elämänjana.....	31
6.6 Tutkimuksen toteutus.....	32
7 TUTKIMUKSEN EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS.....	33
8 TUTKIMUSTULOKSET.....	Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.
8.1 Elämänjana.....	36

8.2.1 Tarina nuoresta joka halusi lastensuojelun apua ja sitä	37
8.2.2 Tarina nuoresta joka ei halunnut lastensuojelun apua, mutta sai sitä.....	44
8.3 Lastensuojelu osana nuoren elämäntarinaa.....	50
8.3.1 Suojaavat- ja riskitekijät.....	50
8.3.2 Koulunkäynti ja sen haasteet	52
8.3.3 Epävakaat ihmissuhteet ja menetykset	53
8.3.4 Päihdekokeilut	54
8.3.5 Näkymättömät avohuollon tukitoimet	55
8.3.6 Arki lastensuojelulaitoksessa	56
8.3.7 Asiakas vai lastensuojelun toimenpiteiden kohde?.....	59
8.3.8 "Hauras "aikuisuus"	61
9 JOHDOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	62
LÄHTEET	65
LIITTEET	73

JOHDANTO

Lastensuojelun yhteiskunnallinen tehtävä on lasten auttaminen. Lapsen katsotaan tarvitsevan suojelua, mikäli hänen kasvuympäristössään tai elinolosuhteissaan havaitaan sellaisia puutteita tai tekijöitä, joiden arvioidaan uhkaavan tasapainoista kasvua ja kehitystä. Yhteiskunnassamme on jo pitkään keskusteltu lasten ja nuorten pahoinvoinnista, jossa on painotettu lasten elämän riskitekijöitä, aikuisten ja vanhempien vastuuta ja tiukempaa kontrollia. Hyvinvointivaltion rapautuessa ja lasten ja nuorten saamien peruspalveluiden huonontuessa tunteisiin vetoava suojelupuhe on vahvistunut. (Forsberg 2006, 15.)

Lapsen voidaan olettaa asettuvan lastensuojelutyön keskiöön. Pohdinnat lapsen oikeuksien toteutumisesta lastensuojelussa, sen hyödyistä sekä asiakkaan näkökulman ja mielipiteiden tavoittamisesta työprosessien yhteydessä ovat kansainvälisesti tunnistettuja. Lapsilainsäädännössä on omaksuttu periaate ja selkeä kanta siitä, että lapsen etu tulee asettaa ensisijaiseksi lasta koskevissa asioissa. Tästä huolimatta myös Suomessa joudutaan jatkuvasti käsittelemään eri oikeusasteissa kysymyksiä siitä, missä lapsen etu ja hyvinvointi voi parhaiten toteutua. Tämä osoittaa selkeästi sen, että lapsen edun tulkitseminen sekä lapsen lähiympäristössä että viranomaistahoilla ei ole aina ollut yhdenmukaista.

Sosiaali- ja terveysministeriön raportin mukaan vuonna 2011 lähes joka kymmenes 16-17-vuotias nuori on ollut lastensuojelun ja avohuollon asiakkaana. Lastensuojelulain uudistuksen tavoitteena oli lisätä ennalta ehkäisevää työtä ja varhaista puuttumista lasten ja perheiden ongelmiin. Ehkäisevän työn ja varhaisen puuttumisen oletettiin vähentävän raskaiden toimenpiteiden tarvetta, kuten lasten sijoittamista kodin ulkopuolelle. Raportissa todetaan, että tämä tavoite ei kuitenkaan toteutunut. Esimerkiksi kiireellisten sijoitusten määrät ovat kasvaneet lähes räjähdysmäisesti vuoden 2007 jälkeen. (STM 2012, 28)

Yhä useammat lapset ja nuoret ovat jossain elämänsä vaiheessa lastensuojelun asiakkaina. Asiakkuudet voivat olla pitkäkestoisia ja monivaiheisia.

Lastensuojelussa lasten ja nuorten kanssa työskenneltäessä aikuisten tuottaman asiantuntijatiedon rinnalle on noussut lapsikeskeisen ajattelun myötä tärkeäksi lasten ja nuorten kokemukset ja mielipiteet. (Eskonen ym. 2006, 21-22). Sarianna Reinikaisen (2009) ”Nuorisokodista maailmalle” – tutkimuksessa selvitetään nuorisokotiin sijoitettujen tyttöjen kokemuksia nuorisokodissa elämisestä ja aikuisiässä selviytymisestä. Tuija Eronen (2012) teki narratiivisen tutkimuksen ”Lastenkoti osana elämäntarinaa”. Tutkimus käsittelee lastenkodissa eletyn elämän kerrottavuutta osana henkilökohtaista elämää. Elina Pekkarinen (2011) kokosi viisi ”lastensuojelutapausta” kuudelta vuosikymmeneltä tutkimukseensa ”Stadilaispojat, rikokset ja lastensuojelu”. Pekkarisen tutkimuksen (2011) lastensuojelun tiedosta ja tutkimuksesta lastensuojelututkimuksen keskeisimpiä katvealueita ovat vaikuttavuustutkimuksen ja kokemustiedon puutteet.

Olen työskennellyt sosionomiksi valmistumisen jälkeen Helsingin kaupungilla, sosiaali- ja terveystieteiden osastossa, Pihkupuiston arviointi- ja vastaanottoyksikössä, nykyisessä Nuorten kriisityö- ja vastaanotossa. Tein sosionomi-opinnoissa (2007) tutkimuksen nuorten kokemuksista kuulluksi tulemisesta huostaanotto-prosessissa. Tutkimustulos ei ollut yllätys, nuoret kokivat itsensä erilaisten toimenpiteiden kohteiksi ja kokemus osallisuudesta oli heikko. Viimeiset kaksi vuotta olen työskennellyt vastaavana ohjaajana ja olen saanut asiakkailta runsaasti palautetta heidän kokemuksistaan lastensuojelussa. Erityisesti minua kiinnosti kohta 18 vuotta täyttävät nuoret ja heidän ajatuksensa omasta lastensuojeluhistoriastaan asiakkuuden näkökulmasta. Lastensuojelun piirissä olevat nuoret ovat syrjäytymisvaarassa ja kokemus osallisuudesta tai osattomuudesta on merkittävä kun he jatkavat elämäänsä täysivaltaisina yhteiskunnan jäseninä.

2 MITÄ ON LASTENSUOJELU?

2.1 Lastensuojelun määrittelyä

Lastensuojelu voidaan ymmärtää suppeasti osaksi perhe- ja yksilökeskeistä sosiaalityötä, jonka tarkoituksena on vaikeaan elämäntilanteeseen joutuneiden lasten ja perheiden tukeminen selviytymään ongelmistaan ja saavuttamaan tasapainoisen, hyvän elämän. Laajemmin ymmärrettynä lastensuojeluun kuuluvat myös lasten ja perheiden taloudellinen tukeminen sekä asumisen tukeminen. Keskeisiä ovat julkiset palvelut kuten neuvolat, päivähoito ja koulu. (Mikkola 2004, 61.)

Törrönen (1994, 24) määrittelee lastensuojelun yhteiskunnalliseksi huolenpidoksi, jolla pyritään auttamaan lasta aikuisuuteen. Pölkki (2004) määrittelee laaja-alaisen lastensuojelutyön olevan lapsipoliittista vaikuttamista lasten kasvuolojen kehittämiseksi, moniammatillista ja monialaista yhteistyötä ja kumppanuutta lapsen ja perheen tukemiseksi oman elämän hallinnassa. Lisäksi lastensuojelutyö on lapsen edun turvaamista vaikeissa tilanteissa kuten huostaanottoa ja sijaishuoltoa järjestettäessä. Lastensuojelu jakautuu ehkäiseviin toimenpiteisiin, avohuollon tukipalveluihin ja tukitoimenpiteisiin, huostaanottoon ja sijaishuoltoon.

Heino (1997, 378) kuvaa lastensuojelun sosiaalityötä ”tunnustelutyöksi”. Se on jatkuvaa monenlaisten asioiden tunnustelua eri kentillä. Tunnustelu vuorovaikutussuhteissa on samalla sosiaalisen todellisuuden konstruointia, lastensuojelun asiakkuuden tuottamista. Hurtig (2003, 257) toteaa, että tehtävä vaatii tasapainoilua julkisten ja yksityisten vastuiden ja oikeuksien välissä sekä synnyttää työhön monia eettisiä jännitteitä. Ristiriidoissa piilee samalla myös lastensuojelutyön ja – instituution yhteiskunnallinen ja inhimillinen kiinnostavuus. Perheeseen ja läheissuhteisiin liittyvät kysymykset koskettavat kaikkia. Jokaisella on niistä kokemuksia. Myös lastensuojelun asiakkuus on sisällöltään muuttuva käsite. Asiakkaana voi olla prosessin alkuvaiheessa perheen äiti, prosessin edetessä asiakkaaksi voi vaihtua lapsi

tai joku muu perheen jäsen. Tärkeintä ei ole se mikä tai kuka taho kulloinkin on asiakas vaan se, että lapsen näkökulma on esillä ja toiminnan lähtökohtana.

Sosiaalialan työntekijän tehtävänä lastensuojelussa on lasten ja nuoren terveyttä ja kehitystä vaarantavien tekijöiden vähentäminen ja poistaminen. Työn kohteena ovat siten lasten lisäksi, erilaiset normaalia kehitystä ja kasvua vaarantavat tekijät, jotka työntekijä indentifioi ja tulkitsee. Työntekijä havainnoi ja ottaa kantaa siihen, mikä vaarantaa normaalin kehityksen ja mikä voi johtaa lapsen terveyttä ja kehitystä vaarantavaan poikkeavuuteen. (Heino 1997, 38.)

2.2 Lastensuojelun nykytilanne

Vuonna 2008 voimaan tulleen lastensuojelulain tavoitteena oli edistää lasten ja perheiden ongelmien varhaisempaa havaitsemista ja myös vähentää varhaisemmalla tuella yksilökohtaista lastensuojelun tarvetta. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen selvitysryhmän väliraporttiin ”Toimiva lastensuojelu” on koottu havaintoja lastensuojelun tilasta vuonna 2012. Siinä todetaan, että lastensuojelun tilanteen tarkastelu ei ole mahdollista irrallaan lasten ja perheiden palvelujen kokonaisuudesta. Lasten ja perheiden palvelut ovat hajaantuneet eri sektoreille, hallintokuntiin, organisaatioihin ja yksiköihin. Palvelujen kehittäminen on keskittynyt valtion ja kuntien toimintaan. Järjestöjen, muiden yhteisöjen ja epävirallisten verkostojen toiminta ei yhdisty riittävästi kuntien toimintaan. Sosiaalihuollon lainsäädännön tarjoamia mahdollisuuksia palvelujen järjestämisessä ei ole riittävästi hyödynnetty ja kuntien väliset erot lapsiperheiden, lasten ja nuorten tuen järjestämisessä ovat suuria. (Toimiva lastensuojelu, väliraportti 2012, 16.)

Raportissa todetaan, että avohuollon kehityksestä ja voimavaroista ei ole kerätty valtakunnallisesti vertailukelpoista tietoa. Kuudessa suurimmassa kaupungissa uudet resurssit on suunnattu pääosin sijaishuoltoon. Merkittävää painopisteen siirtymistä ehkäiseviin palveluihin ja avohuollon työhön ei ole havaittavissa. Jälkihuolto, jota tarjotaan vahvan sijaishuollon panostuksen jälkeen, voi olla asiakkaan näkökulmasta riittämätöntä ja liian

löyhää. Myös kuntien erot jälkihuollon käytännöissä ja resursseissa ovat suuret. (Toimiva lastensuojelu, väliraportti 2012, 16-17.)

Lisäksi raportissa tuodaan esiin huoli pienten kuntien palvelujärjestelmän haavoittuvuudesta, lastensuojelun sosiaalityöhön kohdistuvasta kohtuuttomasta paineesta tilanteessa jossa on jatkuva pula pätevistä sosiaalityöntekijöistä. Nämä edellä kuvatut seikat vaikeuttavat huomattavasti laadukkaan lastensuojelutyön tekemistä ja työn kehittämistä. Raportissa todetaan, että valtakunnallinen tuki lain toimeenpanoa varten on ollut riittämätöntä. Suuret alueelliset erot lastensuojelun toteuttamisessa viittaavat siihen, että valtakunnalliset ohjaus- ja kehittämisrakenteiden vaikutukset ovat jääneet heikoiksi. Lisäksi lastensuojelun valvonnan rakenteet ja resurssit eivät ole oikeassa suhteessa toiminnan luonteeseen ja laajuuteen. Erityisesti sijaishuollon valvonnan resurssit ovat riittämättömät. Lastensuojelun laadun hallinta on satunnaista ja kuntien väliset erot sen järjestämisessä suuria. Lastensuojelussa kehitetyt hyvät käytännöt eivät siirry kunnasta toiseen eivätkä järjestöiltä tai muilta lastensuojelun kehittäjiltä käyttöön. (Toimiva lastensuojelu, väliraportti 2012, 17.)

Raportissa todetaan myös, että lastensuojelun tutkimus on hajanaista ja koordinoimatonta. Lastensuojelun järjestämistapojen ja työmenetelmien vaikuttavuutta lapsen hyvinvointiin kokonaisuutena ei ole tutkittu. Lastensuojelun tietopohja, tilastot ja rekisterit ovat ohuita ja keskittyvät sijaishuoltoon. Lastensuojelun kustannuksista kokonaisuutena, eri toimintoihin jaettuna ei kerätä valtakunnallisesti vertailukelpoista tietoa. Valtakunnallisesti vertailukelpoinen tieto lastensuojeluilmoitusten syistä, ilmoitusten tekijöistä ja niiden käsittelystä puuttuu kokonaan. (Toimiva lastensuojelu, väliraportti 2012, 18.)

Lastensuojelulain uudistuksen myötä lastensuojeluilmoitusten määrä on lisääntynyt. Selvityksen mukaan ilmoitukset painottuvat vanhempiin ikäluokkiin, teini-ikäisiin ja pienten lasten kanssa työskentelevät tahot kuten neuvola ja päivähoito tekevät erittäin vähän lastensuojeluilmoituksia. Tämä on ristiriidassa sen kanssa, että lakimuutosten tavoitteena oli tehostaa varhaista puuttumista ja tuen tarjoamista perheille. Väkivallan tunnistaminen

ja siihen puuttuminen on epävarmaa ja puuttumisen kynnykset vaihtelevat eri palvelualojen ja kuntien välillä. Riskien ja vaaran arvioinnin menetelmiä ja välineitä on käytössä vähän. Lapsiin kohdistuvien seksuaali- ja väkivaltarikosten selvittämisen, tutkinnan ja rikoksen kohteeksi joutuneiden lasten suojelun ja tuen tarpeisiin vastaamisen prosessit ovat hajanaisia. (Toimiva lastensuojelu, väliraportti 2012, 18.)

2.3 Keitä ovat lastensuojelun asiakkaat?

Lastensuojelun asiakasmäärät ovat kaksinkertaistuneet reilussa kymmenessä vuodessa. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen tilastojen mukaan suomessa oli vuonna 2012 huostaanotettuna 10675 lasta. Huostaanotettujen lasten määrä oli samaa tasoa kuin edellisenä vuonna. Uusien huostaanottojen määrä väheni 143 lapsella, vähennys oli 4 prosenttia vuodesta 2011. Kiireellisesti sijoitettujen lasten määrä on kasvanut voimakkaasti vuodesta 2005 lähtien, mutta kasvu on hidastunut. Vuonna 2012 sijoitettiin kiireellisesti 3944 lasta, määrä kasvoi 1,5 prosenttia vuodesta 2011. Kaikkiaan kodin ulkopuolelle oli vuoden aikana sijoitettuna 17830 lasta ja nuorta. Poikia oli sijoitettuna kodin ulkopuolelle enemmän kuin tyttöjä. Puolet vuoden 2012 lopussa sijoitetuista lapsista asui sijaisperheessä. Ikäryhmässä 16 - 17 -vuotiaat oli suhteellisesti eniten huostaan otettuja lapsia. Lastensuojelun avohuollon asiakkaana olevien lasten määrä on kasvanut vuosittain. Vuonna 2010 avohuollollisten tukitoimien piirissä oli yhteensä 78588 lasta ja nuorta. Lähes joka kymmenes 16 - 17 – vuotias nuori on ollut lastensuojelun avohuollon asiakkaana. Hälyttävä kehityssuunta on havaittu, hallitusohjelmaa (2008 - 2011) myöten. (Stakes,tilastot 2011)

Lasten ja nuorten hyvinvoinnin erojen on todettu kasvaneen ja pahoinvoinnin kasautuneen. Mitä kaikkea liittyy havainnon taustalle? Tätä selvitettiin keräämällä tietoa lapsista jotka olivat tulleet lastensuojelun asiakkaiksi vuonna 2006 Pirkanmaan alueella. Tulokset olivat seuraavia; enemmistö lastensuojelun uusista asiakkaista oli alle 3-vuotiaita. Toinen ikäryhmä oli yli 12-vuotiaat, 37 prosenttia. Asiakkuus näytti alkavan

harvemmin ala-asteikäisillä lapsilla. Noin joka kymmenennen lapsen elämää väritti monikulttuurisuus. Lasten perheissä oli useammin kaksi aikuista, 49 prosenttia kuin yksi aikuinen. Kuitenkin kaksi kolmesta lapsesta asui toisen vanhemman luona, pääasiassa äidin. Suurin osa, yli puolet lapsista 56 prosenttia eli eri tavoin muuttuneessa perherakenteessa vaikka aineiston lapsista 30 prosenttia ei ollut täyttänyt vielä kolmea vuotta. Lasten vanhempien iällä ei näyttänyt olevan merkitystä, vanhemmat olivat kaiken ikäisiä. Sosioekonominen asema näytteli merkittävää osaa, uudet lastensuojelun asiakkaat asuivat usein köyhissä perheissä. Selvityksen mukaan joka toinen perhe sai toimeentulotukea. Suurin osa vanhemmista oli käynyt ammattikoulun tai ammattikursseja, harvalla oli korkeakoulututkinto. 40 prosenttia lapsista eli perheessä jossa vanhempi oli työelämässä, toisaalta 43 prosenttia lapsista asui perheessä jossa jommallakummalla tai kummallakaan vanhemmista ei ollut työhistoriaa. (Heino 2007, 40 - 42.)

Pilotin keskeisenä tavoitteena oli selvittää syitä mistä tilanteista ja miksi uudet lastensuojelun asiakkuudet syntyvät. Joka kolmannen lapsen elämässä asiakkuuden yksi syntymekanismi oli vanhemman jaksamattomuus, perheristiriidat, riittämätön vanhemmuus, vanhemman avuttomuus ja osaamattomuus, mielenterveysongelmat ja vanhempien päihteidenkäyttö. Lapseen ja nuoreen liittyvät keskeisimmät tekijät olivat ristiriidat vanhempien kanssa, kouluun liittyvät vaikeudet, psyykkiset ongelmat, fyysiset sairaudet, vammaisuus tai kehityksen viivästymät. Kun lastensuojelun sosiaalityöntekijä arvioi lapsen tai nuoren toimintaa sitä kuvasi useimmiten sosiaalisuus ja selviytyvyys mutta myös rajattomuus, hallitsevuus ja väsyneisyys. (Heino 2007, 43.)

Taustatekijöiden ryhmittelyn jälkeen luotiin seuraavia tilannekuvia tai asiakasprofiileja; ensimmäinen kuvasi tilannetta, jossa lastensuojelun asiakkuus kytkeytyi monissa vaikeuksissa olevan nuoren tilanteeseen. Esiin nousi perheväkivalta, lapsen hoidon laiminlyönti ja vanhempien avuttomuus, huoltajuuskiistat, vanhempien päihde-ehdotin elämä, nuoren itsenäistymiseen liittyvät pulmat, vanhempien jaksamattomuus ja vaikeudet työelämässä sekä lapsen erityisyys tai fyysiset sairaudet. Lapsen toimintaa kuvaavia seikkoja löytyi neljä. Ensimmäinen ryhmä kuvasi lasta ja nuorta

jonka vuorokausi rytmi on sekaisin, joka on väsynyt ja välinpitämätön, lyö itsensä huolehtimisen laimin ja käyttäytyy itsetuhoisesti. Toinen esille nouseva ryhmä oli aggressiivisesti käyttäytyvä lapsi ja nuori, joka hallitsee käyttäytymisellään ympäristöään ja toimii rajattomasti. Kolmas ryhmä koostui lapsista joiden toimintaa leimasi pelokkuus, alistuvuus ja syrjäänvetäytyvyys. Neljäs ryhmä liittyi sosiaalisuuden ja selviytymisen ympärille. (Heino 2007, 45.) Nämä tilannekuvat ja asiakasprofiilit näyttävät työssäni päivittäin. Kiireellisesti tai avoimuuden tukitoimin sijoitetut 13-17-vuotiaat nuoret oireilevat edellä mainittuja tilannekuvia joutuen ristiriitoihin vanhempiensa kanssa, koulunkäynti on haasteellista, kokeilevat ja käyttävät päihteitä ja ajautuvat rikolliseen toimintaan. Arviointi- ja vastaanottotyössä nuoren ja perheen historiaa lähdetään kartoittamaan ja avaamaan, jotta nuori saisi tarvitsemansa avun ja tuen.

2.4 Uusi sosiaalihuoltolaki, vastaus lastensuojelun haasteisiin?

Uusi sosiaalihuoltolaki (1301/2014) tuli voimaan 30.12.2014. Lain mukanaan tuomat uudistukset tulevat voimaan asteittain. Kotipalvelua koskeva uudistus tuli voimaan vuoden 2015 alusta, ja muu lainsäädäntö pääosin huhtikuussa 2015. Lastensuojelun kiireellistä sijoitusta koskevat lastensuojelulain muutokset tulevat voimaan vuoden 2016 alusta. Lain mukaan sosiaalihuollon tärkeimpänä tehtävänä on tukea ja vahvistaa ihmisten hyvinvointia ja perusoikeuksien toteutumista sekä ehkäistä sosiaalisten ongelmien syntymistä ja lisääntymistä. Tavoitteena on, että sosiaalipalvelujen saatavuus, asiakaslähtöisyys ja vaikuttavuus paranevat ja palveluita tuotetaan tehokkaammin. Tavoitteena on myös että sosiaalihuollon ja sen erityispalvelujen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyö vahvistuu. Lisäksi sosiaalihuollon edellytyksiä yhteistyöhön työ-, asunto- ja opetusviranomaisten ja yksityisten toimijoiden kanssa parannetaan. (Sosiaali- ja terveysministeriö/sosiaalihuoltolaki 2014.)

Kuten edellä jo todetaan, uusi lastensuojelulaki ei ole tuonut mukanaan merkittäviä parannuksia lasten ja nuorten asemaan ja hyvinvointiin yhteiskunnassamme. Viranomaisten ilmoitusvelvollisuus, asiakkuuksien

tarkempi tilastointi sekä huomion kiinnittäminen lapsiin ja nuoriin ja vanhemmuuden haasteisiin on synnyttänyt ilmiön joka osaltaan lisää avohuollon asiakkuuksien määrää ja kiireellisiä sijoituksia. On kuitenkin huomioitava, että lastensuojelun asiakasmäärien kasvu selittyy osaltaan myös peruspalvelujen toimimattomuudella. (Finlex/esitykset HE 164/2014, sosiaalihuoltolaki)

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen raportin mukaan sekä lastensuojelun palvelujärjestelmä että siihen läheisesti liittyvät muut palvelujärjestelmät näyttävät olevan kykenemättömiä tarjoamaan tarpeellisia tukitoimia, jolloin lasten ja nuorten ongelmat kärjistyvät purkautuen muun muassa kiireellisinä sijoituksina ja huostaanottoina. Lastensuojelu linkittyy peruspalveluiden ja sosiaali- ja terveydenhuollon erityispalveluiden toimivuuteen ja saatavuuteen. Lastensuojelun kytkös muihin palveluihin on kahtia jakoinen; lastensuojelun asiakasperheet ovat myös muiden sosiaali- ja terveystalveluiden tarpeessa ja muiden palveluiden riittämättömyys tai saavuttamattomuus aiheuttaa lastensuojelun tarvetta. Tarkasteltaessa lastensuojelun toimivuutta tai sen ongelmakohtia on myös tarkasteltava muita sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja. (Finlex/esitykset HE/164, 2014, sosiaalihuoltolaki.)

Vuonna 2016 voimaan tulevat uudistukset lastensuojelulakiin painottuvat ennaltaehkäisevään työhön, varhaisiin tukipalveluihin ja laitოსvaltaisuuden purkamiseen. Tavoitteena on asiakasmäärien väheneminen lastensuojelussa sekä kiireellisten sijoitusten ja huostaanottojen vähentäminen. Uudistuksen tarkoituksena on varmistaa lastensuojelulain käytännön toteutus lapsen edun mukaisesti siten kuin vuoden 2008 lastensuojelulakia säädettäessä tarkoitettiin. Perusperiaate on, että suuri osa asiakkaista saa avohuollon tukitoimia avohuollon tukitoimia, ja avohuolto on edelleen ensisijaista sijaishuoltoon nähden. Lain muutoksella on tarkoitus vahvistaa lapsen oikeuksia kuulemiseen ja mielipiteen ilmaisemiseen, sekä tiedon ja tuen saantiin omassa asiassa. Suositus muun muassa on, että lapsen sosiaalityöntekijä tapaa lasta henkilökohtaisesti kahden tunnin ajan joka kuukausi. Lapsen asiakassuunnitelmaan merkityt, riittävän tiheällä aikataululla toistuvat tapaamiset oman sosiaalityöntekijän kanssa lisäisivät lastensuojelutyön avoimuutta ja vahvistaisivat myös lasten huoltajien

luottamusta lastensuojelutyöhön. (Finlex/esitykset HE 164/2014, sosiaalihuoltolaki.)

3 LASTENSUOJELULAKI JA LAIN MÄÄRÄMÄÄT TOIMENPITEET

Uusi lastensuojelulaki (417/2007) tuli voimaan 1.1.2008. Laissa säädettiin useista uusista kuntia koskevista toimintavelvoitteista ja – menettelyistä. Laki edellytti laaja-alaista ja suunnitelmallista lasten ja perheiden ongelmia ehkäisevää toimintaa lastensuojelun ohella sosiaalitoimen muilla toimintasektoreilla kuten päivähoitossa, päihdehuollossa sekä kunnan muilla toimialoilla, esimerkiksi terveydenhuollossa ja opetustoimessa. Kunnan hallinnonalat ylittävän ehkäisevän työn tarkoituksena oli havaita lasten ja perheiden ongelmat nykyistä varhaisemmin ja myös varhaisemmalla tuella ehkäistä yksilökohtaisen lastensuojelun tarvetta. (Lastensuojelun työmenetelmät, sosiaaliportti.)

3.1 Asiakkuuden käynnistyminen ja avohuollon tukipalvelut

Lastensuojelun asiakkuus käynnistyy ja tulee vireille erilaisin tavoin. Silloin kun avunpyyntö tulee perheen sisältä (38%), useimmiten apua hakee äiti. Joka toisen lapsen asiassa yhteydenottaja on perheen ulkopuolinen. Useimmiten (72%) lastensuojeluasia lähtee liikkeelle virallisesta lastensuojeluilmoituksesta. Ilmoituksen teki viranomainen tai palveluntuottaja. Viranomaiset ovat myös asiakkuuden alkuvaiheessa paljon mukana lapsen asiassa. (Heino 2009, 63.)

Eronen (2013) teki seurantatutkimuksen huostaan otettujen lasten elämäntilanteista viisi vuotta huostaanoton jälkeen. Tutkimuksen tuloksena korostui se, ettei huostaan otetuista lapsista voida puhua yhtenä kategoriana vaan lasten institutionaaliset polut eroavat sekä ajallisesti että lapsen tarpeiden mukaan. Viisi vuotta huostaanoton jälkeen huostassapito jatkui enää 44 prosentilla vuonna 2006 huostaanotetuista lapsista. Suurin huostassapidon päättymisen syy oli täysi-ikäiseksi tulo. Tutkimuksessa lasten elämäntilanteet näyttivät jakautuvan kahtia. Riippumatta siitä, mikä

ulottuvuus tai asia oli kulloinkin tarkastelun kohteena, osalle lapsista rakentui turvallisuutta, pysyvyyttä ja hyvinvointia tukeva polku. Vähemmistönä olevalle lapsiryhmälle rakentui turvaton, katkoksellinen ja ristiriitainen polku, jossa lapsen hyvinvointi oli vaakalaudalla. Noin puolet lapsista oli sijoitettuna huostaanoton jälkeen yhteen ja samaan sijaishuoltopaikkaan. Näille lapsille sijaishuoltopaikka merkitsi tässä suhteessa pysyvyyttä. Sijaishuollon muutospäätöksiä oli vuoden 2006 huostaanoton jälkeen tehty joka toiselle lapselle. (Eronen 2013, 10.)

Lastensuojelun avohuollossa tukitoimet räätälöidään yksilöllisesti lapsen ja perheen tarpeiden ja tilanteen mukaisesti. Lastensuojelun sosiaalityöntekijä tapaa perhettä ja tekee asiakassuunnitelman. Tavoitteena on luoda edellytykset lasten turvallisille kasvuoloille ja lisätä perheiden ja perheenjäsenten toimintakykyä ja psykososiaalista hyvinvointia. Lisäksi perheellä on mahdollisuus saada kotipalvelu-, päivähoito-, terapiapalveluita, tukea koulunkäyntiin ja harrastuksiin. Avohuollon tukitoimena lapsi voidaan sijoittaa lyhytaikaisesti perheeseen tai laitokseen ilman huostaanottoa. Tällöin tilanteen arvioidaan korjaantuvan lyhyen ajan kuluessa. Myös koko perhettä voidaan kuntouttaa. Muita tukitoimia ovat esimerkiksi kasvatus- ja perheneuvonta. Kasvatus- ja perheneuvontatyö on asiantuntija-avun antamista kasvatus- ja perheasioissa. Tavoitteena on että nuorta voidaan tukea ammatin ja asunnon hakemisessa. Avohuollon tukitoimet edellyttävät huoltajien ja 12 vuotta täyttäneen lapsen suostumusta. (Sosiaali- ja terveysministeriö, sosiaali- ja terveystyö, lastensuojelu)

3.2 Sijoitus avohuollon tukitoimena ja kiireellinen sijoitus

Lapsi tai nuori voi olla sijoitettuna kodin ulkopuolelle eri perustein. Sosiaalilautakunta voi sijoittaa lapsen oman kodin ulkopuolelle ilman, että lapsi otetaan huostaan. Tällainen avohuollon tukitoimena toteutettu sijoitus tarkoittaa hoidon tai huollon järjestämistä laitoshuollossa siten, että lapsi ja perhe tarvitsevat kriisitilanteessa apua esimerkiksi rikos- tai päihdekierteen katkaisemiseksi. Sijoitus perustuu asianosaisten vapaaehtoisuuteen. Hoito on tarkoitettu lyhytaikaiseksi ja koko perhettä kuntouttavaksi

toimintamuodoksi. Tämä hoitomuoto voidaan järjestää enintään kolmen kuukauden ajaksi ja erityisestä syystä sitä voidaan jatkaa enintään kolme kuukautta. Sosiaalihuoltoa toteutettaessa on otettava huomioon asiakkaan toivomukset, mielipide, etu ja yksilölliset tarpeet. Kysymykseen voi tulla esimerkiksi sukulaissijoitus. Mikäli huoltaja ei anna suostumustaan tai kieltää avohuollon tukitoimena järjestettävän sijoituksen, tähän järjestelyyn ei voida päätyä. (Mahkonen 2007, 115.)

Lapsi voidaan sijoittaa kiireellisesti, jos hän on välittömässä vaarassa tai muutoin kiireellisen huostaanoton tai sijaishuollon tarpeessa. Päätöksen kiireellisestä huostaanotosta tekee kunnasta riippuen sosiaalilautakunnan jaosto, sosiaalilautakunta tai sen alainen viranhaltija eli lastensuojelun sosiaalityöntekijä. Lapsi voidaan huostaan ottaa asianosaisten suostumukseen perustuen tai vastoin heidän tahtoaan. Jos joku asianosaista vastustaa huostaanottoa tai häntä ei ole voitu kuulla, on huostaanottopäätös alistettava lääninoikeuden vahvistettavaksi. Kiireellinen huostaanotto lakkaa viimeistään 30 päivän kuluttua päätöksen tekemisestä. (Sosiaali- ja terveysministeriö, sosiaali- ja terveystalot, lastensuojelu.)

Valtiontalouden tarkastusviraston raportin mukaan lastensuojelun laitos- ja perhehoidon käyttökustannukset olivat kunnissa 619 miljoonaa euroa vuonna 2010. Valtakunnallisella tasolla ei pystytä esittämään tarkkaa tietoa siitä, mikä on valtion kuntien lastensuojeluun osoittaman taloudellisen tuen suuruus. YK:n lapsen oikeuksien komitea on huomauttanut Suomen kuntien välisistä suurista eroista lapsille ja nuorille tarkoitettujen palveluiden resurssoinnissa. Komitea on muun muassa ilmaissut huolensa sijaishuollossa olevien lasten ja nuorten yleisopetuksen ja mielenterveyspalveluiden toteutumisen epätasaisuudesta. (Valtiontalouden tarkastuskertomus 6/2012)

3.3 Huostaanotto

Lastensuojelulain mukaan lapsella on oikeus tulla huostaan otetuksi mikäli huostaanoton edellytykset täyttyvät. Lapsi on otettava huostaan ja järjestettävä hänelle sijaishuolto, jos puutteet lapsen huolenpidossa tai muut

kasvuolosuhteet uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen kehitystä. Puutteet lapsen huolenpidossa tai muissa kasvuolosuhteissa voivat ilmetä monella eri tavalla. Lapsen terveyden ja kehityksen vaarantumisen vakava uhka voi johtua kotiin liittyvien syiden lisäksi myös lapsen muista kasvuolosuhteista. Toinen huostaanoton peruste voi olla se, että lapsi vaarantaa vakavasti terveyttään tai kehitystään käyttämällä päihteitä tai tekemällä rikoksia. Mikäli jompikumpi huostaanoton perusteista täyttyy, on huostaanoton edellytyksenä oltava lisäksi se, että avohuollon tukitoimet eivät ole tapauksessa sopivia tai mahdollisia tai ne ovat osoittautuneet riittämättömiksi. (Saastamoinen 2008, 38-39.)

Lain mukaan ennen lapsen huostaanottoa ja sijaishuoltoon siirtymistä tulee kartoittaa lapsen lähiverkosto. Tällöin tarkoituksena on selvittää onko lapsen läheisillä mahdollisuutta ottaa lasta hoitoonsa tai tukea muulla tavoin. (LSL 2007/417, 32§.)

3.4 Laitoshoidon osana lastensuojelua

Laitoshuoltoon sijoitetut lapset ovat joko huostaan otettuja, kiireellisesti sijoitettuja, hallinto-oikeuden väliaikais määräyksellä tai avohuollon tukitoimena sijoitettuja. Huostaanottoon ja sijoitukseen päädytään kun lapsen kasvuolosuhteet tai heidän oma käyttäytymisensä on vakavasti vaarantanut tai uhkaa vakavasti vaarantaa heidän terveyttään ja kehitystään. Tällöin myös erilaiset avohuollon tukitoimet on jo kokeiltu ja todettu riittämättömiksi, tai ne on arvioitu sopimattomiksi tai mahdottomiksi. Lisäksi huostaanoton ja sijoituksen on arvioitu olevan lapsen edun mukaista. Kiireellisesti sijoitettu lapsi on välittömässä vaarassa tai muutoin kiireellisen sijoituksen tarpeessa. Avohuollon tukitoimena sijoitetun lapsen kasvuolosuhteet ovat vaarantuneet, tai eivät turvaa terveyttä ja kehitystä, tai lapsi on omalla käyttäytymisellään vaarantanut terveyttään ja kehitystään. Tällöin kuitenkin sijaishuollon keston on arvioitu olevan väliaikaista ja kotiinpaluun mahdollista. (Saastamoinen 2010, 22–58.)

3.5 Jälkihuolto

Sijaishuollosta vastaavan toimielimen on järjestettävä tarvittaessa sijaishuollon päättymisen jälkeen lapselle tai nuorelle jälkihuolto. Jälkihuolto on järjestettävä myös avohuollon tukitoimena tapahtuneen sijoituksen jälkeen, jos sijoitus on kestänyt vähintään puoli vuotta yhtäjaksoisesti. Oikeus jälkihuoltoon ei ole kuitenkaan rajoittumaton. Kunnan velvollisuus jälkihuollon järjestämiseen päättyy viiden vuoden kuluttua siitä, kun lapsi on ollut kodin ulkopuolisen sijoituksen päättymisen jälkeen viimeksi lastensuojelun asiakkaana. Nuoren oikeus jälkihuoltoon päättyy hänen täytettyään 21 vuotta. Jälkihuollon tarkoituksena on pyrkiä helpottamaan lapsen tai nuoren kotiutumista ja itsenäistymistä. Kunnan on tuettava jälkihuollossa olevaa lasta tai nuorta järjestämällä hänelle avohuollon tukitoimia tai antamalla taloudellista tukea tarpeen mukaan. Jälkihuolto tulee järjestää asiakkaan yksilöllisten tarpeiden edellyttämässä laajuudessa. (Saastamoinen 2008, 60-61.)

4 ASIAKKUUS JA KOKEMUSTIETO

4.1 Asiakkaana sosiaalityössä

Asiakas ja hänen asemansa on noussut uudella tavalla sosiaalityön keskustelujen ja tutkimusten kohteeksi tavoiteltaessa asiakaslähtöiseksi kutsuttua työkalutturia. Suomalaisessa järjestelmäkeskeisessä käytännössä asiakasnäkökulma on historiallisesti ollut varsin näkymätön. Sosiaalityön asiakas on totuttu näkemään ja voidaan ymmärtää jollakin tavoin erityisenä. Tämä erityisyys kaipaa purkamista, sillä sen ulottuvuudet näyttävät ristiriitaisesti vaihtelevan kielteisestä arvottamisesta voimakkaan myönteiseen voimavarojen ja oikeuksia korostavaan näkökulmaan, joskus jopa asiakkaan jalustalle nostamiseen saakka. Asiakaskäsitys rakentuu moninaisena, siihen liittyy arvoasetelmia, moraalikäsitteitä ja ihmisten yhteiskunnallisten sidosten ja arkielämän erilaisina tulkintoina. (Pohjola 2010, 19.)

Kuten todettu, sosiaalityön suhde asiakkaaseen on monimuotoinen ja sisäisesti ristiriitainen. Kuva asiakkaasta ja hänen todellisuudestaan muotoutuu erilaiseksi riippuen siitä, tarkastellaanko asiakasta ylhäältäpäin palvelujärjestelmän kiinnostuksen pohjalta vai hänen oman elämänsä suunnasta. Järjestelmän intressi kiinnittyy yksittäisen ihmisen tilanteen sijasta palvelutarpeiden yleiseen määrittymiseen, asiakasmääriin, -virtoihin ja -jakautumisiin sekä palveluiden taloudellisiin kustannuksiin ja tuottavuuteen. (Pohjola 2010, 29.)

Kaikkiin ihmisten välisiin suhteisiin liittyy valtaa. Sosiaalialan työssä asiakassuhteissa vaikuttavat monenlaiset piilossa olevat ja näkyvät yhteiskunnalliset valtarakenteet, jotka on ammattilaisen pyrittävä tunnistamaan ja tiedostamaan. Myös työntekijän ja asiakkaan välillä on tavalla tai toisella aina kysymys vallankäytöstä. Sosiaalialan ammattilainen on tekemisissä asiakkaan kanssa asemansa ja tehtävänsä tuoman valtuutuksen kautta, vaikka vallankäyttö tuntuisikin olevan kaukana asiakastilanteesta ja siinä tapahtuvasta vuorovaikutuksesta. Valta voi tuntua vähäiseltä työntekijän näkökulmasta, mutta se on asiakkaalle merkityksellistä. Työntekijällä on esimerkiksi valta määritellä, mihin asiakkaan ongelmiin hän tarttuu, miten niihin puututaan ja arvotetaan. (Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet 2013, 12) Laitinen ym. (2007, 112) toteavat, että sosiaalityön asiakkaat ovat tuoneet esiin kokemuksiaan siitä, ettei heidän tuottamaansa tietoa huomioida. Tietoa valikoidaan ja käytetään stereotyyppisesti niin, että poimitaan vain totutut, vakiintuneet, huolen kohteet ja puuttumisen paikat.

4.2 Lapsi ja nuori sosiaalityön asiakkaana

Sosiaalityössä on myös toistuvasti tuotu esiin huolta lapsen ja nuoren asemasta autettavina. Lapsen on todettu jäävän sivullisen asemaan erityisesti lastensuojelussa. Lapsen aseman ongelmallisuudesta tuotettu kuva on muodostunut vahvaksi, mutta samalla se on jäänyt epätarkaksi. Sosiaalityön ammattikäytännöissä lapsikäsitystä ja lapsen kohtaamista muuttanut paradigmanmuutos on vahvistanut tietoisuutta siitä, että lapsilla on

perhesuhteiden lisäksi oikeus tulla kohdatuksi yksilöinä sekä oikeus osallisuuteen omassa asiassaan. Lasten tiedon tavoittaminen on tärkeä osa lapsen auttamista. (Hurtig 2006, 191.)

Lapsen näkökulman esiin nostaminen ja kiinnostus lasten kokemuksiin ovat sosiaalityössä sekä laajemminkin kulttuurisena ilmiönä uudehko, 2000-luvun kehityssuunta. Sosiaalityön sisällä kiinnostus on näkynyt sekä tutkimuksissa sekä ammattikäytäntöjen kehittämisessä. Tämä suuntaus on syntynyt aiemmasta – ja osin edelleen ajankohtaisesta – lasten näkymättömyyttä sosiaalityössä esiin tuovasta keskustelusta. Eri tutkimusten yhteinen keskeinen löytö on ollutkin nimenomaan lasten näkymättömyys ja toiseus omissa asioissaan. Tutkimukset ovat kohdistuneet lastensuojelussa sekä avohuollon että sijaishuollon ammattikäytäntöihin ja niissä on eniten keskitytty avaamaan sitä miten lapsia kohdataan ammattikäytännöissä: mitä tai minkälainen on työntekijän ja lapsen kohtaamisen taso. (Forsberg, Ritala-Koskinen & Törrönen 2006, 5-14.)

Asiakkaiden tarpeet ovat työn lähtökohta ja heidän antamansa palaute on työn kehittämisen arvokas väline. Lastensuojelutyössä on tärkeää korostaa yksilöllisyyttä, valinnanvapautta, työn tavoitteellisuutta, avoimuutta ja joustavuutta. Asiakas, myös lapsi ja nuori on oman elämänsä subjekti ja paras asiantuntija ja häntä on rohkaistava osallistumaan oman elämänsä kehittämiseen. Työmenetelmien valintaa ja käyttöön vaikuttavat ennen kaikkea lapsen ikä ja kehitystaso sekä työntekijäkohtaiset tekijät, ominaisuudet, arvostukset ja työntekijän käyttämät erilaiset tiedon muodot. (Hoikkala 2002, 60).

Lasta osallistava työote ei rajoitu lasten tapaamiseen ja huomioimiseen, vaan kyse on asenteesta, jossa lapsella tulee olla erityisasema. Lapset tulee nähdä toimijoina, ei pelkästään arvioinnin ja työskentelyn kohteina. Lapset voivat myös tuottaa tietoa, jonka mukaan he eivät halua käyttää kuulemis- tai osallistumisoikeuttaan. (Forsberg 2002, 68.) Silloinkin lapsella on oikeus tietää, mistä työssä on kyse ja että lapsella on oikeus turvaan, huolenpitoon ja suojeluun. Lapsi ei pyydä osallisuutta, eikä hän osaa olla aktiivinen asiassa, josta hänellä ei ole selvää käsitystä. Epäselvyys työskentelystä ja

sen seurauksista vahvistavat epävarmuutta ja tuottavat vetäytymistä. Epätietoinen lapsi voi ajatella, ettei asia koske häntä, vaan se on aikuisten välinen. (Hurtig 2006, 192.)

Lapsen ottaminen osaksi lastensuojelun suunnitelman tekoa ikätason mukaisesti parantaa prosessin laatua. Näin saadaan myös asiakkaan eli lapsen ääni kuuluviin heti alusta lähtien. Samalla mahdollistetaan se, että lapsi aikuisen näkökulmasta katsottuna muuttuu passiivisesta kohteesta aktiiviseksi toimijaksi. Mahdollisuus olla osallisena vahvistaa lapsen käsitystä itsestä ja omien mielipiteidensä arvokkuudesta. Osallisena olo suunnitelmaprosessissa voimaannuttaa ja omalta osaltaan suojelee etenkin niitä lapsia, jotka ovat useasti kokeneet tullessaan syrjäytetyiksi muiden päättäessä heidän asioistaan. Kun lapsi pääsee osallistumaan itseään koskevaan päätöksentekoon, osallisuus konkretisoituu. Oleellisinta on vastavuoroisuus niissä tilanteissa, joissa lapsi osallistuu suunnitteluun. (Oranen 2009, 12-14.) Lapsen näkökulman huomioiminen vaatii hienovaraisen ja turvallisen kohtaamisen luotettavan työntekijän kanssa.

Lapsen kohtaamiselle, tiedolle ja osallisuudelle tärkeä kysymys on, tarjotaanko lapselle työskentelyssä välineitä ymmärtää itseään, elämää ja ympäröivää maailmaa. Onko autettavina olevilla lapsilla ja nuorilla mahdollisuus havaita itsessään tapahtuvia positiivisia muutoksia? Miten se osoitetaan ja miten ilo jaetaan?

4.3 Kokemustieto

Yksilöiden kokemukset, kokemuksellisuus, elämykset ja kokemustieto ovat nousseet viime vuosina esille monille talouden ja yhteiskunnan alueilla. Ihmisen yksilöllinen elämä ja tarpeet ovat korostuvat. Näin myös erilaisille palveluille asetetaan yksilöllisiä vaatimuksia entistä enemmän. Toiseksi talouden toiminnan, talouskasvun, työllisyyden ja kulutuksen korkean tason varmistaminen, edellyttävät ihmisten kulutuskäyttäytymisen tuntemusta, mistä syystä tieto heidän kokemuksistaan sekä pyrkimys vaikuttaa siihen, mitä kokemuksia ihmisille syntyy, on tärkeää. (Nieminen 2014, 14 - 15.)

Mitä kokemustieto on? Kokemustiedolla tarkoitetaan tietoa, joka on palveluiden käyttäjien subjektiivista tietoa heidän käyttämistään palveluista. Kokemustiedon vahvuus on se, että jokainen tiedonhaltija, palveluiden käyttäjä tarkastelee palveluja omasta, subjektiivisesta näkökulmastaan. Tämän vastaparin muodostaa hyvinvointipalvelujen tuottamiseen osallistuvien ammattilaisten hallussa oleva yleiseksi ja teoreettiseksi luonnehdittu tieto, jonka vahvuus on se, että jokainen tiedon haltija tarkastelee palveluja ja niiden kehittämistä objektiivisesta näkökulmasta. (Saari, Viinamäki & Antikainen 2014, 59)

Pekkarinen (2011, 50) toteaa tutkimuksessaan lastensuojelun tiedosta ja tutkimuksesta asiantuntijoiden näkökulmasta, että kokemustiedon tutkiminen on jäänyt vähäiseksi lastensuojelun kentässä. Kokemustiedon tutkimuksen vähäisyys mainittiin tutkimusaineistossa yhtä usein kuin vaikuttavuuden tutkimuksen puute. Kokemustiedolla tarkoitettiin eri osapuolten, lasten, vanhempien tai työntekijöiden kokemuksia.

Asiakkaiden, niin lasten kuin heidän vanhempien kokemukselle annettiin suuri painoarvo palveluiden kehittämisessä ja kyseenalaistettiin samalla, perustuvatko nykyiset lastensuojelun työkäytännöt asiakkaiden kokemusmaailman kannalta merkityksellisiin tekijöihin. Erityisen kiinnostavaa oli se, että kuulemista haastetaan seikkana jota lastensuojelun sosiaalityössä ei uskalleta tehdä – aivan kuin työntekijöillä ilmenisi rohkeuden puute uuteen ajatteluun. (Pekkarinen 2011, 50 - 51.)

Kokemusten tutkimusta ei kuitenkaan toivottu vain palveluiden kehittämisen näkökulmasta, vaan tärkeänä pidettiin erityisesti lasten kokemusten tutkimusta köyhyydestä, huono-osaisuuden ylisukupolvisuudesta, yksinhuoltajuudesta ja lastensuojelulapsen arjesta. Yleisesti ollaan kiinnostuneita siitä miten lapset kokevat lastensuojeluprosessin ja sijaishuollon arjen. (Pekkarinen 2011, 51)

4.4 Kokemusasiantuntijuus

Mieli 2009 työryhmän raportin mukaan kokemusasiantuntijatoiminnan juuret löytyvät potilasjärjestöistä, vapaaehtoistyöstä, vertaistuesta ja tukihenkilötoiminnasta. Kokemusasiantuntijatoiminta ei ole vapaaehtoistyötä ja työtehtävistä maksetaan palkkaa. Kokemusasiantuntija voidaan määritellä alan koulutuksen käyneeksi henkilöksi, jolla on omakohtaista kokemusta mielenterveys- tai päihdeongelmasta joko henkilökohtaisesti tai lähipiirissä. Kokemusasiantuntija tietää, mikä häntä on auttanut ja mitkä tekijät ovat vaikuttaneet häneen tai hänen läheisensä toipumiseen. Kokemusasiantuntija toimivat hyvin erityyppisissä tehtävissä, yhteistyössä ammattilaisten kanssa. Kokemusasiantuntijatoiminnan tavoitteena on sosiaali- ja terveydenhoitojärjestelmän kehittämien, asiakaslähtöisyyden lisääminen ja asiakastyön kehittämiseen osallistumien. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2009, Mielen avain -hanke 2012.)

Esimerkkinä tästä Helsingissä toimii Idän nuoret kehittäjät, kokemusasiantuntijaryhmä, joka koostuu lastensuojelun asiakkaista. Ryhmässä on 14 - 22 – vuotiaita nuoria. Ryhmää vetää joukko lastensuojelun sosiaalityöntekijöitä Itäkeskuksen lastensuojelusta. Ryhmän tarkoituksena on olla mukana kehittämässä lastensuojelutyötä. Toiminnan tavoitteena on vahvistaa lastensuojelunuorten osallisuutta, vaikuttamismahdollisuuksia ja luoda uusia sosiaalityön käytäntöjä sekä vakiinnuttaa yhteistutkijuus sosiaalityön menetelmäksi. Ryhmän kautta on mahdollista saada nuorten kokemukset ja ääni kuuluville. Nuorille annetaan konkreettinen mahdollisuus vaikuttaa lastensuojelutyöhön. (Idän nuoret kehittäjät 2015)

Ryhmän kolme jäsentä kävi esittäytymässä ja kertomassa toiminnastaan Nuorten kriisityö- ja vastaanoton työnkehittämisspäivässä. Nuorten kertomukset ja havainnot lastensuojelun arjesta asiakkaan näkökulmasta olivat mielenkiintoisia. Nuoret vahvistivat omat ennako-olettamukseni ja käytännön työstä nousseet ajatukseni lastensuojelun kehittämistarpeista. Nuoret toivoivat läpinäkyvämpää työskentelyä lastensuojelutyössä, muun muassa sitä, että heitä valmisteltaisiin tuleviin neuvotteluihin. Nuoret olisivat

toivoneet mahdollisuutta lukea sosiaalityöntekijän ja laitoksen ohjaajien kirjauksia sijoituksensa aikana. Myös lastensuojelun sosiaalityöntekijän tapaamisia toivottiin lisää. Lastensuojelulaitosten arkeen kokemusasiantuntijoilla oli monia kehittämissuhteita. Nuoret olivat kokeneet laitosten säännöt ja rajat, kummallisina ja epäoikeudenmukaisina. Ilmeisesti kommunikaatio ohjaajien ja nuorten välillä ei ollut toiminut tai sääntöjä ja rajoitustoimenpiteitä ei oltu perusteltu riittävästi ja riittävän monta kertaa.

5 TUTKIMUSKYSYMYKSET JA TUTKIMUKSEN TAVOITTEET

Tutkin helsinkiläisten lastensuojelun asiakkaina olleiden kiireellisesti sijoitettujen tai huostaan otettujen nuorten kokemuksia lastensuojelun asiakkuudesta, omasta lastensuojeluhistoriastaan sekä sosiaalialan työntekijöiltä saamastaan tuesta. Teema-alueita olivat avohuollon tukitoimet, kiireellinen sijoitus, huostaanotto, jälkihuolto, nuoren saama tuki lastensuojelun työntekijöiltä ja tulevaisuuden toiveet ja haaveet. Kokosin tutkimusaineiston haastatteleamalla entisiä tai nykyisiä lastensuojelun asiakkaita. Haastattelun aikana piirsin nuoren kanssa elämänjanaa, johon nuori merkitsi merkityksellisiä tapahtumia elämässään.

Analyysivaiheessa peilasin haastattelun teema-alueita nuoren nimeämiin merkityksellisiin tapahtumiin hänen elämässä. Tämän jälkeen loin kaksi kuvailevaa, ja kerronnallisesti etenevää tyyppitarinaa nuorten kokemuksista teema-alueiden ja tarinoiden kautta. Haastatteluaineiston analyysimenetelmä oli narratiivinen. Heikkisen (2001) mukaan narratiivinen identiteetti on elämän aikana koetuista kokemuksista karttuva, jatkuvasti uudelleen muokkautuva tarina. Kertomuksen avulla nuori kuvaa ja jäsentää omaa maailmaansa ja muodostaa elämälleen merkityksen tämän kautta. Narratiivinen identiteetti syntyy siis henkilökohtaisista kokemuksista vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa. Tähän vaikuttavat myös sekä kulttuuriset mallitarinat että henkilökohtainen historia.

Tutkimukseni tavoitteena oli tuoda esille nuoren kokemus asiakkuudesta ja siitä mitkä interventiot ja toimenpiteet olivat nuoren mielestä avuksi ja mitkä taas haitaksi. Tavoitteena on kehittää Nuorten kriisi- ja vastaanotossa tehtävää arviointityötä ja tuoda esille nuorten kokemuksia yhteistyökumppaneille ja päätöksentekijöille.

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

6.1 Kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus

Opinnäytetyöni on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Hirsjärvi ja Hurme (2008, 28) toteavat, että kvalitatiivisilla menetelmillä päästään lähemmäksi niitä merkityksiä, joita ihmiset antavat ilmiöille ja tapahtumille. Nämä tuovat esille tutkittavan näkökulman ja hänen äänensä. Laadullista tutkimusta voidaan luonnehtia prosessiksi. Laadullisen tutkimuksen aineiston keruun väline on inhimillinen eli tutkija itse. Näin aineistoon liittyvien näkökulmien ja tulkintojen voidaan katsoa kehittyvän tutkijan tietoisuudessa vähitellen tutkimusprosessin edetessä. (Kiviniemi 2010, 70.) Laadullisen tutkimuksen prosessimaisuus näkyy myös siinä, että tutkimuksen etenemisen eri vaiheet eivät välttämättä ole etukäteen jäsenneltävissä selkeisiin eri vaiheisiin vaan tutkimustehtävää ja aineiston keruuta koskevat ratkaisut voivat muotoutua vähitellen tutkimuksen edetessä. Eräs selitys tutkimusotteen avoimuudelle on se, että tutkijan pyrkimyksenä on tavoittaa tutkittavien näkemys tutkittavana olevasta ilmiöstä tai ymmärtää ihmisen toimintaa tietyssä ympäristössä (Denzin ja Lincoln 2000, 28).

6.2 Laadullisen tutkimuksen aineiston keruumenetelmät

Laadullisen tutkimuksen yleisimmät aineiston keruumenetelmät ovat haastattelu, havainnointi ja erilaisiin dokumentteihin perustuva tieto. Näitä voidaan käyttää joko vaihtoehtoisina, rinnakkain tai eri tavoin yhdistettynä ongelman ja myös tutkimusresurssien mukaan. Haastattelu on yksi

käytetyimpiä tiedonkeruu menetelmiä. Menetelmä on hyvin joustava ja se sopii moniin erilaisiin tutkimustarkoituksiin. Haastattelussa ollaan kielellisessä vuorovaikutuksessa tutkittavan kanssa, ja tämä luo mahdollisuuden suunnata tiedonhankintaa itse tilanteessa. Samoin on mahdollista saada esiin myös vastausten takana olevia motiiveja. Ei-kielelliset vihjeet auttavat ymmärtämään vastauksia ja joskus jopa ymmärtämään merkityksiä toisin kuin alussa ajateltiin. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 34.) Kiviniemi (2010, 70) luonnehtii laadullista tutkimusta prosessiksi. Kun laadullisessa tutkimuksessa aineistonkeruun väline on inhimillinen eli tutkija itse, voi aineistoon liittyvien näkökulmien ja tulkintojen katsoa kehittyvän tutkijan tietoisuudessa vähitellen tutkimusprosessin edetessä. Laadullista tutkimusprosessia voidaan luonnehtia myös eräänlaiseksi tutkijan oppimisprosessiksi, jossa koko tutkimuksen ajan pyritään kasvattamaan tutkijan tietoisuutta tarkasteltavana olevasta ilmiöstä ja sitä ohjaavista tekijöistä

6.3 Teemahaastattelu tiedonkeruumenetelmänä

Teemahaastattelu eroaa muista tutkimushaastattelun lajeista monessa suhteessa. Sen ominaispiirteitä ovat seuraavat: ensinnäkin tiedetään, että haastateltavat ovat kokeneet tietyn saman tilanteen. Toiseksi tutkija on alustavasti selvittellyt tutkittavan ilmiön oletettavasti tärkeitä osia, rakenteita, prosesseja ja kokonaisuutta. Tämän perusteella tutkija kehittää kolmannessa vaiheessa haastattelurungon. Neljäs ja viimeinen vaihe on haastattelun suuntaaminen tutkittavien henkilöiden subjektiivisiin kokemuksiin tilanteista, joita tutkija on ennalta analysoinut. (Eskola ja Vastamäki 2001, 26.) Teemahaastattelu nimenä kertoo jo sen, ettei se ota kantaa haastattelukertojen määrään tai siihen, miten ”syvälle” aiheen käsittelyssä mennään. Sen sijaan nimi kertoo siitä, mikä tässä haastattelussa on kaikkein oleellisinta eli sen, että yksityiskohtaisten kysymysten sijaan haastattelu etenee tiettyjen keskeisten teemojen varassa. Tämä vapauttaa pääosin haastattelun tutkijan näkökulmasta ja tuo tutkittavien äänen kuuluviin. Teemahaastattelu ottaa huomioon sen, että ihmisten tulkinnat asioista ja heidän asioille antamansa merkitykset ovat keskeisiä, samoin kun sen, että

merkitykset syntyvät vuorovaikutuksessa toisen ihmisen kanssa. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 48.)

6.4 Lasten ja nuorten haastattelun erityispiirteitä

Hirsjärven ja Hurmeen (2008, 54) mukaan nuorten haastattelua voidaan kuvata kulttuurisena seikkana. Länsimaisessa kulttuurissa nuoruuteen kuuluu etäännyminen aikuisten maailmasta, jonka vuoksi nuoret eivät välttämättä halua heidän asioihinsa puuttuttavan. Tässä tutkimuksessa tavoitteena on se, että nuori kokee tutkijan kuuntelijana ymmärtäjänä, joka on kiinnostunut juuri tämän nuoren mielipiteistä ja kokemuksista. Nuorella ja minulla tutkijana on yhteinen päämäärä, jossa nuoren osallistuminen on tärkeää.

Nuoria lastensuojelun asiakkaita haastatellessa tutkija ottaa tietoisia riskejä yrittäessään lyhyessä ajassa luoda luottamuksellisen suhteen ja keskusteluyhteyden kahden vieraan ihmisen välille. Kokemukseni lastensuojelutyössä on kuitenkin osoittanut sen, että nuoret ovat valmiita puhumaan elämästään ja kokemuksistaan aina kun siihen annetaan aikaa ja aikuinen on vilpittömästi kiinnostunut juuri nuoren näkökulmasta asioihin. Tavoitteenani on luoda nuoren kanssa tarinallisesti etenevä tuotos jonka kautta nuori voi ymmärtää elämässään tapahtuneita asioita. Parhaimmillaan haastattelu on voimaannuttava kokemus nuorelle.

6.5 Laadullinen analyysi

Laadullisessa analyysissä puhutaan usein induktiivisesta ja deduktiivisesta analyysistä. Tämä jako perustuu tulkintaan tutkimuksessa käytetyn päättelyn logiikasta, joka on joko induktiivinen eli yksittäisestä yleiseen tai deduktiivinen eli yleisestä yksittäiseen. Aineistoa analysoitaessa tutkija pyrkii tutkimushenkilön ilmaisuja tulkitsemalla selvittämään, mikä on tutkittavan tiettyyn asiaan liittämä merkitys. Ilmaisun merkitys paljastuu tarkasteltaessa sitä sen asia- tai tilanneyhteydessä. Tutkittavan henkilön esittämiä ilmaisuja ei pidä tarkastella yksittäisinä lausumina vaan mahdollisimman laajoina kokonaisuuksina ilmaisun kontekstia vastaan. Tutkijan teoreettinen

perehtyneisyys ja käsitykset tutkittavasta ilmiöstä vaikuttavat merkitysten tulkintaan samalla kun tutkittavan ilmaisut auttavat tutkijaa syventämään asiantuntemustaan. (Ahonen 1994, 123 - 125.)

Martonin (1988, 83) mukaan litteroidun haastatteluaineiston analyysitapa voi vaihdella jonkin verran, mutta pyrkimyksenä on luoda merkityskategorioita, jotka kuvaavat erilaisia tapoja ymmärtää tutkittavaa ilmiötä. Aluksi tutkija lukee haastatteluja ja etsii niistä niin kutsuttuja tulkintayksiköjä eli tutkittavan ilmiön kannalta merkityksellisiä ilmaisuja. Kun jokainen haastattelu on analysoitu erikseen ja tulkintayksiköt merkitty, tutkija tarkastelee tulkintayksiköitä etsien yhtäläisyyksiä ja eroja niiden välillä. Hirsjärven ja Hurmeen (2008, 47) mukaan litteroidun ja luetun aineiston käsittely sisältää monia vaiheita. Analyysissa eritellään, luokitellaan aineistoa, synteessissä pyritään luomaan kokonaiskuva ja esittämään tutkittava ilmiö uudessa perspektiivissä. Syrjälän (2005, 72) mukaan narratiivinen analyysi on kuin mikä tahansa laadullisen aineiston analyysi luokitteluineen ja muine kategorisointeineen. Samoin tutkimuksen analyysin tekniikat eivät välttämättä erottele laadullisen tutkimuksen erilaisia tutkimusstrategioita toisistaan. Heikkisen (2010, 143) mukaan narratiivisuus tutkimuksessa viittaa lähestymistapaan, joka kohdistaa huomionsa kertomuksiin tiedon välittäjänä ja rakentajana. Tutkimuksen ja kertomusten suhdetta voi tarkastella kahdesta päänäkökulmasta: toisaalta tutkimus käyttää usein materiaalinaan kertomuksia, toisaalta se taas voidaan ymmärtää kertomuksen tuottamiseksi maailmasta.

6.5.1 Narratiivinen analyysi

Polkinghornen (1995) mukaan narratiivisen aineiston käsittelytapa voidaan jakaa kahteen kategoriaan; narratiivien analyysiin, analysis of narratives ja narratiiviseen analyysiin, narrative analysis. Ne ovat hänen mukaansa kategorisesti kokonaan erilaisia narratiivisen tutkimuksen tapoja. Narratiivien analyysi kohdistaa huomion kertomusten luokitteluun, erilaisiin luokkiin esimerkiksi tapaustyyppien, metaforien tai kategorioiden avulla. Narratiivisessa analyysissä painopiste on uuden kertomuksen tuottamisessa

aineiston kertomusten perusteella. Jaottelu narratiiviseen ja narratiivien analyysiin pohjautuu perimmältään Brunerin tapaan erotella kaksi toisistaan poikkeavaa tietämisen tapaa. Narratiivien analyysissä sovelletaan paradigmaattista tietämistä kun aineistoa luokitellaan ja jäsennetään kategorioihin ja tapaustyyppisiin. Paradigmaattiselle tietämiselle on tyypillistä täsmällisyys, looginen käsitteiden määrittäminen ja luokittelu. Narratiivisessa analyysissä puolestaan sovelletaan narratiivista tietämisen tapaa, jolloin kyseessä on pikemminkin synteesin tekeminen kuin erottelu erilaisiin luokkiin. Narratiivinen tietäminen on puolestaan temaattisesti ja johdonmukaisesti etenevän tarinan tuottamista. (Polkinghorne 1995, 6-8.)

6.5.2 Elämänjana

Elämänjana, myös elämänviiva tai –kaari, on haastateltavan itsensä piirtämä graafinen kuva elämäkokemuksistaan, elämäntapahtumistaan ja muistoistaan. Lähtökohtana on menneisyys, mutta elämänjanaan voi sisältyä myös tulevaisuuden hahmottaminen. Elämänjana voi olla muodoltaan kronologisesti tai lineaarisesti etenevä viiva tai jatkumo. Sen voi kuvata myös esimerkiksi puuna, polkuna tai vaikkapa matonkuteena. Elämänjanassa kuvataan yleensä elämän konkreettisia tapahtumia; syntymä, kuolema, koulun alkaminen, seurustelu, ero ja työ- ja asuinpaikat. Elämänjanan piirtäminen vie kosketukseen elämänhistoriaan sisältyvien tunnemuistojen kanssa. Erilaiset kokemukset, tunnemuistot ja elämykset avautuvat elämänjanan kautta. Elämänjanan avulla voi paljastaa itsestään vain sen verran kuin kulloisessakin elämäntilanteessa tuntuu hyvältä. (Kekkonen 2004, 29-30.)

Elämänjana voidaan tehdä usealla eri tavalla. Yksi tapa on miettiä, minkälainen viiva tai kaari tulisi omasta elämäkulusta ja mitä merkkejä ja symboleja laittaisi kuvaamaan elämän eri taitekohtia. Toinen tapa on piirtää viiva, käyrä tai spiraalimainen kuvio, jonka jakaa vuosilukuihin ja täyttää vuosiluvut tapahtumilla tai tunnelmilla. Milloin minä synnyin? Milloin sisarukset syntyivät? Koulumuistot, nuoruusmuistot, ystävät ja tapahtumat merkitään kuvioon vuosi vuodelta. Kolmas tapa hahmottaa elämäkaaren eri

vaiheita, on tehdä se kehitysjaksoittain. Paperille piirretään elämänkaari, johon kirjataan eri ikävaiheet, kuten lapsuus, nuoruus, varhaisaikuisuus ja aikuisuus. Elämänkaareen merkitään kunkin kehitysjakson tärkeimmät kehitystehtävät ja kehityshaasteet. (Dunderfelt 1997, 290.)

6.6 Tutkimuksen toteutus

Lähetin esittelykirjeitä tutkimuksestani helsinkiläisiin lastensuojelun yksiköihin keväällä 2014. Muutama laitosten vastaavista ohjaajista otti minuun yhteyttä, yksikään nuori ei tehnyt tätä itse. Vastaavat ohjaajat ja ohjaajat kertoivat nuorille tutkimuksesta ja tämän jälkeen nuoren ollessa kiinnostunut aiheesta otin nuoreen henkilökohtaisesti yhteyttä.

Tutkimuksessani tapasin nuoren ja kerroin tutkimukseni tavoitteista ja teema-alueista. Jos nuori suostui tutkimukseeni lähetin vanhemmille saatekirjeen ja lupakaavakkeen postitse. Sain huoltajien osoitetiedot nuorelta. Aloitin haastattelun esittelemällä itseni ja kerroin miksi olen juuri tästä aiheesta kiinnostunut. Kerroin myös, että olen viime aikoina vastaavan ohjaajan roolissa saanut paljon palautetta nuorilta lastensuojelun työkäytännöistä. Nuoret ovat esittäneet myös mielenkiintoisia ajatuksia työn kehittamisestä. Kerroin, että nuorella on nyt mahdollisuus päästä kertomaan ajatuksiaan ja tätä kautta kehittämään lastensuojelutyötä.

Nauhoitin haastattelut haastateltavan suostumuksella, koska se antoi mahdollisuuden luontevampaan keskusteluun. Kaikki nuoret suhtautuivat mutkattomasti haastattelu tilanteeseen ja sen nauhoittamiseen. Piirsi nuoren kanssa elämänjanaa haastattelun aikana. Elämänjana oli apuna nuorelle hahmottamaan mennyttä aikaa ja tärkeitä rajapyykkeitä hänen elämässä. Peruskysymykset olivat kaikille samat.

Litteroin nauhoitetun puheen. Litteroituna tekstiä oli yhteensä 70 sivua, arial 11 ja 1.5 rivinvälillä. Ensimmäiseksi luin litteroidut haastattelut useaan kertaan. Tämän jälkeen jaoin nuorten kertomukset alaluokkiin avohuollon tukitoimet, kiireellinen sijoitus, huostaanotto ja jälkihuolto. Kun karkea

luokittelu on tehty aloin etsiä nuorten kokemuksista asiakkuuden näkökulmasta yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia. Kun karkea luokittelu oli tehty etsin nuorten kokemuksista asiakkuuden näkökulmasta yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia. Aineistosta nousi jo lukuvaiheessa kaksi merkittävää asiakkuutta ohjaavaa piirrettä. Merkittävin ero nuorten tarinoissa oli siinä, tulivatko he lastensuojelun piiriin omasta näkökulmastaan vapaaehtoisesti vai vastentahtoisesti. Piirsin samalla tavoin kuin elämänjanaa tehdään polkuja, johon merkitsin nuorten kertomuksista nuoren näkökulmasta tärkeimpiä käännekohtia lastensuojelun asiakkuuden näkökulmasta. Tässä esimerkkejä:

- Asiakkaaksi tulo -> vapaaehtoista tai ei
- Avohuollon tukitoimet -> nuoren kokemus saamastaan avusta tai tuesta, kokemus asiakkuudesta
- Kiireellinen sijoitus -> nuoren kokemus hyötykö vai ei, kokemus asiakkuudesta
- Huostaanotto -> nuoren kokemus saiko apua, korjaantuiko nuoren elämäntilanne, kokemus asiakkuudesta
- Jälkihuolto, elämä täysi-ikäisenä -> mitä nuori ajattelee elämästään nyt, mitä toiveita ja haaveita hänellä on

Elämänjanat keräsin yhteen ikäluokittain, alle kouluikä, ala-asteaika, yläaste ja 16 vuodesta eteenpäin. Jos kaksi tai useampi nuori mainitsi tietyn tapahtuman, kuten eron vanhemmasta liitin sen mallijanalle.

7 TUTKIMUKSEN EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS

Yleislähtökohta kaikkeen lasten ja nuorten kanssa tehtävään tutkimustyöhön on se, että tutkimukseen osallistumisen tulee olla vapaaehtoista. Lääketieteellinen tutkimus on Suomessa säännelty lailla, muut tutkimuskäytännöt perustuvat vakiintuneisiin tapoihin. Viime aikoina on korostunut se, ettei lasten erityisyyttä tule pitää itsestään selvänä, vaan samat periaatteet pätevät paljolti sekä tutkittaessa lapsia että aikuisia. Huomiota on kiinnitetty tällöin myös lasten perus- ja ihmisoikeuksien kasvaneeseen merkitykseen, erityisesti YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen

12 artiklaan, jonka mukaan lapsi joka kykenee muodostamaan omat näkemyksensä, saa myös ne vapaasti ilmaista. Lapsen näkemykset otetaan huomioon hänen iän ja kehitystason mukaan. Lapset ovat keskeinen tutkimuslähde heidän elinolojaan tutkittaessa, mutta toisaalta heitä ei saa vahingoittaa millään tavoin tutkimusta tehtäessä. Tutkimusta tehtäessä on otettava huomioon muun muassa perustuslain turvaamaan yksityiselämän suojan asettamat vaatimukset. (Nieminen 2010, 35 - 37.)

Lastensuojelun asiakkaiden kokemuksia tutkittaessa käsitellään usein teemoja, jotka ovat arkaluonteisia tai yhteiskunnassa jopa tabuiksi luokiteltavia, eettisesti haastavia ja herkkiä aiheita. Tutkimusteemojen arkaluonteisuus kumpuaa suoraan lastensuojelutyön sisällöstä, joka on luonteeltaan ongelmalähtöistä ja eettisesti haastavaa. Lasten kaltoinkohtelu, seksuaalinen hyväksikäyttö, hoidon laiminlyönnit, rikollisuuden ja päihteiden kaltaiset tutkimusaiheet toistuvat lastensuojelututkimuksissa ja edellyttävät tutkijalta ammatillisesti reflektointia otetta sekä kykyä käsitellä koskettavia aiheita. (Pekkarinen 2011, 42.)

Lapsia ja nuoria koskevassa tutkimuksessa korostuu luottamuksellisuus ja tutkimuksen toteuttamisen eettisyys. Haastateltavalle tulee kertoa selkeästi ja ymmärrettävällä tavalla, mistä tutkimuksessa on kyse ja mihin hänen antamiaan tietoja käytetään. Opetusministeriön alaisuudessa toimiva tutkimuseettinen neuvottelukunta päätyi keväällä 2009 jättämässään ja myös opetusministeriön vahvistamassa ehdotuksessa siihen lopputulokseen että kouluissa ja varhaiskasvatuksen yksiköissä tehtävät tutkimukset voidaan toteuttaa osana normaalia työtä. Tutkittaessa alaikäisiä varhaiskasvatuksen toimintayksikön ja koulun ulkopuolella tutkijoiden tulee ehdotuksen mukaan itse arvioida, koska on perusteltua kysyä erillistä suostumusta tai informoida huoltajaa tutkimuksesta niin, että huoltajalla on mahdollisuus kieltää lasta osallistumasta siihen. (Nieminen 2010, 35-37.)

Tutkimukseeni osallistuminen oli nuorille vapaaehtoista. Jokainen nuori sai aikaa miettiä halukkuuttaan osallistua ja kaikki viisi haastattelemani nuorta olivat selkeästi valmistautuneet tilanteeseen, ja pohtineet jo etukäteen lastensuojeluhistoriaansa ja elämäntilannettaan. Nuoret olivat

valmistautuneet puhumaan lastensuojelun teemoista ja ensimmäinen tehtävä, elämänjanan piirtäminen ja lapsuuden muistelu hämmensi nuorta. Siirryinkin haastattelussa nopeasti lastensuojelun teemoihin ja palasimme elämänjanelle, kun se keskustelun edetessä oli luontevaa.

Pitkään lastensuojelun asiakkaana olleet lapset ja nuoret ovat tottuneet keskustelemaan erilaisten työntekijöiden ja viranomaisten kanssa. Varsinkin nuoret jättävät taidokkaasti tietyt, epämukavat asiat kertomatta ja kertovat siitä, mikä heidän näkökulmastaan on edullista tuoda julki. Nuoret myös ulkoistavat monet asiat, aivan kuin vastuu omasta toiminnasta olisi jollain muulla. Tämä näkyi haastatteluissa. Annoin haastateltaville tähän mahdollisuuden. Tein tarkentavia kysymyksiä ja elämänjanan avulla palasimmekin useita kertoja takaisin lapsuuteen ja niin edelleen.

Haastatteluun osallistuvien nuorten suojaamiseksi en paljasta nuorten ikää, sukupuolta tai nimeä eri hoito- tai sijaishuoltopaikkoja, vaikka nuoret näistä kertoivatkin. Suorat lainaukset nuorten kertomasta, kokemukset asiakkuudesta eri lastensuojeluyksiköissä voivat herättää epäuskoa ja epäilyksen voiko tämä olla totta. Tutkijana ja haastattelut toteuttaneena en epäile nuorten vilpittömyyttä. Nämä kokemukset ja tarinat ovat osa viiden nuoren elämänhistoriaa. Riessmanin (1994, 68 - 69) mukaan lapsuusmuistot lastensuojelusta jäävät osaksi henkilökohtaista elämää senkin jälkeen, kun varsinainen asiakkuus on päättynyt. Nuorten kertomat kertomukset ovat ensisijainen tapa, jolla he tekevät kokemaansa ymmärrettäväksi. Kuka minä olen, mistä tulen ja minne olen matkalla? Jos saman haastattelun tekisi nuorille viiden vuoden kuluttua, tarinat voisivat muuttua, mutta olisivat sillä hetkellä tosia heidän elämässään.

8 TUTKIMUSTULOKSET

8.1 Elämänjana

Tämä on viiden helsinkiläisen nuoren tarina elämästä ja lastensuojelun asiakkuudesta. Piirsin nuorten kanssa haastattelun aikana elämänjanaa. Lapsuuden muisteleminen oli kaikille haastateltaville yllättävän haasteellista, varsinkin positiivisten ja hyvien muistojen löytäminen vaati nuorilta ponnisteluja. Gillinsin (1997, 73) mukaan hankalaan lapsuuteen liittyvät muistot eivät ole niitä tarinoita, joita perheessä kerrotaan tai muistellaan. Ne eivät välttämättä ole myöskään muistamisen ja tietämisen arvoisia. Kun janalla siirryttiin teini-ikään, muistelu oli huomattavasti helpompaa. Tulkitsin, että nuoret ottivat ikään kuin vastuun omasta toiminnastaan ja lojaalius vanhempia kohtaan sai väistyä.

Tutkimustuloksena kokoamani elämänjana muistuttaa kenen tahansa nuoren elämänjanaa. Mielenkiintoista oli se, että nuoret eivät piirtäneet janalle mitään lastensuojelun asiakkuuteen tai sijoituksiin liittyvää tapahtumaa tai muistoa. Elämän tärkeimmät ja vaikeimmat asiat liittyivät muihin konteksteihin. Tämä oli silmiä avartava kokemus. Vaikka lastensuojelu oli ollut merkittävässä roolissa jokaisen haastateltavan elämässä, niin tässä se ei noussut nuoren mielestä mainitsemisen arvoiseksi. Tulkitsen niin, että lastensuojelu ja sen toimet ovat olleet nuorten elämässä kuin ”sillan kaiteet” joiden välissä nuori on elänyt hänelle itselleen ”normaalia” teini-ikää. Jos matkalla on tullut kolhuja tai yhteentörmäyksiä lastensuojelu, ”sillan kaiteet” on viime kädessä ottanut nuoresta vastuun.

Keräsin ikäluokittain nuorten tärkeimmät kokemukset ja tapahtumat yhdelle janalle.

4 – vuotta ”syntymäpäivät, jolloin perhe oli vielä kasassa”

10 – vuotta ”ero isästä, koulukiusaaminen”

12 – vuotta ”äidin sairastuminen”

13 – vuotta ”yläasteelle siirtyminen, päihdekokeilut, ensimmäiset seurustelusuhteet”

15 – vuotta ”ensimmäinen kesätyöpaikka”

16 – 17 -vuotta ”opiskelupaikan saaminen, raskaaksi tulo”

18 – vuotta ”päihteettömyys, seurustelusuhte, lapsen syntymä”

8.2 Tyypitarinat

Aineistosta nousi esiin kaksi tyypitarinaa. Tarina nuoresta, joka halusi lastensuojelun apua ja halusi sitä ja tarina nuoresta, joka ei lastensuojelun apua halunnut, mutta sai silti. Näissä tarinoissa nuori on oman kokemuksensa paras asiantuntija. Perttulan (1996, 93) mukaan täytyy kuitenkin muistaa, että tutkittavan ”alkuperäinen kokemus” ei ole muuttumaton tai ulkoisesta todellisuudesta riippumaton. Kokemus, joka tutkimuksessa tavoitetaan, on kokemus suhteessa ainakin tutkimustilanteen ajalliseen, paikalliseen ja sosiaaliseen todellisuuteen.

8.2.1 Tarina nuoresta joka halusi lastensuojelun apua ja sitä

Kaksi haastateltavista nuorista oli haastatteluhetkellä tilanteessa, että asuminen kotona oli mahdotonta. Molempien äideillä oli ollut mielenterveys- ja päihdeongelmia. Lisäksi haastateltavia yhdisti ala-asteikäisenä alkanut koulukiusaaminen, joka oli jättänyt pysyvät jäljet nuorten mieliin. Nuoret olivat olleet lastensuojelun avohuollon piirissä, mutta tilanne kriisiytyi kotona niin, että nuoret itse toivoivat sijoitusta. Toinen haastateltavista oli raskaana. Lähtökohta lastensuojelun asiakkuudelle, sijoituksen onnistumiselle ja nuoren melko kaoottisen elämän hallintaan saamiselle oli toiveikas.

Haastattelun aluksi pyysin nuoria kertomaan lapsuudestaan. Lapsuuden muistelu oli kaikille haastateltaville haasteellista ja hiukan hämmentävää.

Molemmat nuoret olivat kokeneet turvattomuutta ja pettymyksiä suhteessaan toiseen vanhempaan. Näin nuoret kertoivat vanhemmista ja kodista:

- *no mä olin tarhassa, mut mä olin aika paljon kotona. Ja sit just silloin pienempänä, kun mä en muista paljon mitään muuta kuin tuollaisia huonoja asioita, niin mä olin semmonen ismän tyttö ja äiti oli mulle vieras. Et välillä iltasin me lähettiin papalle yöks mun siskojen ja ismän kanssa kun äiti vaan joi koko ajan. (Haastattelu 4)*

Yksinäisyyden kokemukset, kavereiden puute olivat yksi syy masennukseen sairastumiselle näin varhaisessa vaiheessa ja määrittelivät tulkintani mukaan nuoren käsitystä itsestä.

- *Lapsuudesta mä en muista paljon mitään. Jotain yksittäisiä kohtauksia sieltä täältä. En mitään hyvää.. Mulla ei lapsena ollu paljon kavereita. Muistan kaks kaveria lapsuudesta jotka mulla on silleen ollu. Se oli silleen et kaks luuseria hakeutui toistensa seuraan ettei tarvinnu olla yksin. Sit mä sain keskivaikean masennusdiagnoosin kun olin 8 vuotta. (Haastattelu 2)*

Molempien haastateltavien yksinäisyyden ja erilaisuuden kokemukset vahvistuivat alakouluikäisenä koulukiusaamisen uhriksi joutumisen myötä. Nuoret kertoivat kiusaamisesta avoimesti ja olivat myös pohtineet sen syntymekanismeja.

- *kiusaaminen alkoi kolmosluokalla. Se alkoi siitä että meillä oli semmoinen viiden tytön porukka. Jossain vaiheessa yks niistä tytöistä lähti ulkomaille ja sillä oli ollu riitaa meidän rinnakkaisluokkalaisen kanssa. Tai se periaatteessa kiusas sitä ja sit kun se tuli takas niin se ei saanut meitä muita mukaan siihen. Niin me oltiin sovittu, ettei me lähdetä siihen mukaan. Ja sit jossain vaiheessa se alkoi syyttää mua, alko puhumaan kaikille muille et mä puhun niistä kaikkea paha ja et mä haukun niitä. Ja sit mulle suututtiin siitä. Ja siitä se lähti. (Haastattelu 4)*

- *Mua on kiusattu päiväkodin ensimmäisestä päivästä koko yläasteen loppuun asti. Syy voi olla se, että näin vanhempana mä en sovi perusteinimuottiin. (Haastattelu 2)*

Kun haastattelussa siirryttiin lastensuojeluteemaan, nuoret kertoivat mielellään tarinoita asiakkuuden eri vaiheista. Asiakkuuden käynnistymisen ja tätä edeltäneet lastensuojeluilmoitukset muistuvat melko mutkattomasti mieliin. Näin toinen haasteltavista kertoo asiakkuuden käynnistymisestä;

Minkä ikäisenä sun lastensuojeluasiaakkuus käynnistyi?

- *no se tais olla seiskan lopussa.*

Tiedätkö kuka sinusta teki lastensuojeluilmoituksia?

- *no mun luokanvalvoja teki ensiks ja sitten äitikin huolestui.*
- *siis, me sovittiin eka sen yhen sossun kanssa joku tapaaminen ja silleen. Ja sit jossain vaiheessa ne tuli niinku meille kotikäynnille. Silloin ne ei heti ottanu meitä asiakkaas. Ja sitten meni jotain vuosi ja sitten alkoi tulla perheessä ismän kaa ongelmii. Ja sitten äiti haki meille apua. (Haastattelu 4)*

Myös syyt asiakkuuden käynnistymiselle olivat selkeät, mikä on teini-ikäisen maailmassa positiivista.

- *Mä en käynyt koulua. Mua kiusattiin jo ala-asteella ja ne kiusaajat tuli sitten yläasteelle myös mun kaa. Ja mä en sitten niitten takia halunnut mennä kouluun. Sitten mulla oli tosi paljon poissaoloja ja mä jouduin lastensuojelun asiakkaaks. Niin ja kyllä mä käytin päihkeitäkin. (Haastattelu 4)*

Jo aikaisemmassa opinnäytetyössäni huomioni kiinnittyi siihen, että avohuollon tukitoimet eivät nuorten kokemusten mukaan tuoneet lisäarvoa tai oikeanlaista tukea arjen haasteisiin, vaan olivat hajanaisia ja näkymättömiä. Tämän tutkimus vahvisti sitä. Vaikka tuen tarve oli ilmeinen, nuoret eivät

sitoutuneet työskentelyyn, eivät tulleet sovituille tapaamisille ja asiakkuus päättyi tai jäi keinotekoisesti voimaan.

Tutkimuksesta nousi selkeästi esiin se, että kun nuori oli itse valmis ottamaan apua ja tarvitsi sitä, avohuollon tukitoimet koettiin merkitykselliseksi ja näistä saatiin apua. Haastattelemani nuori tuli raskaaksi ja suhde lapsen isään oli epävakaa. Turvattomuus, väkivallan uhriksi joutuminen ja epätietoisuus tulevasta saivat nuoren hakeutumaan lastensuojelun avohuollon piiriin.

- *sitten mä olin niinku tätä ennen kolme kuukautta tuolla sijaisperheessä. Mä menin sinne ihan vapaaehtoisesti.*
- *Mulle ehdotettiin sitä aika pitkään kun mä sain jossain vaiheessa tietää että mä oon raskaana mun exälle joka oli tosi väkivaltainen mua kohtaan. Ja silleen. Sit mulle ehdotettiin et mä menisin sinne vähän silleen rauhottumaan. Mä mietin sitä tosi pitkään ja sitten mä ite niin kuin sanoin et kyllä mä voin mennä. (Haastattelu 4)*

Ensimmäinen sijoitus ei tosin onnistunut. Nuori lähti avoimin mielin kokeilemaan asumista sijaisperheessä, mutta vuorovaikutus ja luottamus perheen ja nuoren kanssa ei toiminut. Näkemykseni mukaan nuori koki epäonnistuneensa ja pohti mielestäni järkevästi myös omaa toimintaansa.

- *Sitten kävi niin etten mä enää tullu toimeen sen perheen kaa. Mä sanoin et haluan kotiin tai jonnekkain muualle.*

Mistä ne ongelmat tuli?

- *ne oli vaan tosi ilkeitä mua kohtaan. Ne syytteli mua tosi paljon kaikesta.*

Osaatko ajatella omaa toimintaasi? Teitkö jotain sellaista mistä täytyikin antaa palautetta?

- *no mä en osaa oikein ajatella. Mun mielestä en tehnyt mitään väärää. Mä noudatin kaikkia sääntöjä just niin kuin piti.*

Oliko sulla siellä joku päiväohjelma tai sovittuja kotitöitä tms?

- *mä en käyny silloin koulua. Mun piti tehdä kotihommia. Ja kyl mä niinku nekin hoidin.*

No sijoitus sijaisperheeseen kesti kolme kuukautta? Mitä ajattelet siitä nyt?

- *no ihan silleen ok. No siellä oli jotenkin.. Mä yleensä menin joskus kaheksan aikoihin illalla nukkumaan. Mä vaan odotin et tulis seuraava päivä ja mä pääsisin sieltä pois. (Haastattelu 4)*

Tämän jälkeen nuori sijoitettiin kiireellisesti arviointi- ja vastaanotto-osastolle. Vastaanotto-osastolla nuori viihtyi ja oli siellä parhaillaan. Pyysin nuorta pohtimaan sijaisperheen ja vastaanotto-osaston eroja.

Jos sinä ajattelet tätä vastaanotto-osastoa ja sijaisperhettä niin miten nämä eroaa?

- *no se sijaisperhe kun oli sellanen koti tai sellanen, niin siellä oli kodinomaisempaa ja viihtyisämpää.*
- *mut täällä ohjaajat on kivoja ja niitten kaa on kiva jutella kaikista asioista. Täällä on kumminkin silleen rennompaa. (Haastattelu 4)*

Toinen haastateltava kertoi arjen ja riitojen kärjistyneen kotona niin vaikeiksi, että asuminen äidin kanssa oli mahdotonta. Nuori muutti äidin luota mummon luokse asumaan, jossa hän asui pienen hetken. Nuoren kokemuksen mukaan hänet "heitettiin ulos" sekä kotoa että mummon luota. Haastattelutilanteessa nuori kertoi värikkäin sanakääntein omasta elämästään ja läheisten toiminnasta. Näin hän kertoo tilanteesta:

- *asuin äidin kanssa 15-vuotiaaksi. Sit se heitti mut pihalle ja menin mummolle. Ja ilmoitti, ettet ainakaan ennen joulua tule takaisin. Meillä oli välit ihan kauheet. Kaikki oli ihan kamalaa, molemmilla oli mielenterveysongelmia. Asuin mummon luona puoli vuotta. Sit se heitti mut ulos tai mä olisin itekkin lähtenyt. Sossut pelasti mun hengen. Mä en ymmärrä sitä kun kaikki on silleen et sossut on perseestä. (Haastattelu 2)*

Tutkimustuloksista nousi selkeästi esiin se, että jos nuorella oli halu ja tarve tulla autetuksi, kokemus laitossijoituksesta oli pääosin positiivinen.

Miltä arki tuntui laitoksessa?

- *sehän oli tosi outoa, mä en ollu koskaan ollu missään laitoksessa. Täällähän kaikki (muut nuoret) oli silleen et täällä on kamalat säännöt ja tälleen et hirvee vankila. Mulle se oli ihana vapaus. Mä saan tehdä mitä haluan. Ekat päivät oli kyllä tosi outoo. (Haastattelu 2)*

Nuori huostaanotettiin ja hän muutti asumaan nuorisokotiin. Epäonneksi nuorisokodin toiminta lopetettiin ja edessä oli muutto takaisin arviointi- ja vastaanottolaitokseen. Monien nuorten lastensuojelu- ja sijoitushistoria on valitettavasti samanlainen. Näin nuori kertoo puolitoista vuotta kestäneestä sijoituksestaan nuorisokotiin

- *se oli paras paikka maailmassa. Se oli nuorisokoti totta kai. Joudut jakaen kämppäs viiden muun nuoren kanssa. Aina oli äänekästä, ei tietenkään saa tehdä mitä haluaa. Ohjaajat oli ihan parhaita. Mä olin niin tunnollinen et sain tehdä käytännössä mitä halusin. Se oli mulle koti. Eihän mulla ollut mitään paikka mihin mennä. Ja mä menetin yheksän äitiä kun se lopetti. (Haastattelu 2)*

Nuorten kokemukset yhteistyöstä lastensuojelun sosiaalityöntekijän ja laitosten ohjaajien kanssa vaihtelivat. Tutkimukseni mukaan lastensuojelun sosiaalityöntekijä jää useimmiten nuorelle etäiseksi ja ehtii tavata nuoria liian harvoin. Lisäksi lastensuojelun sosiaalityöntekijä vaihtuu Helsingissä nuoren asiakkuuden eri vaiheissa. Molemmat nuoret kokivat tullessa kuulluksi ja autetuksi. Toinen nuorista antoi kritiikkiä siitä, että sosiaalityöntekijä suhtautuu häneen liian suojelevasti ja pitää nuorempana kuin hän onkaan.

Muistatko miten tulit toimeen lastensuojelun sosiaalityöntekijän kanssa?

- *en mä muista sen nimeä. Mä näin sen pari kertaa. Mut se oli tosi kiva.*

Tuliko sinulla sellainen olo että sait apua?

- *sossu oli eka joka oikeesti auttoi minua. Mulla oli kyllä hirvee tarve saada puhua ja olisin voinut puhua vaikka valkoiselle seinälle. Se oli ensimmäisiä ihmisiä joka vaikutti siltä, ettei se vihaa mua. (Haastattelu 2)*

- *no, sen on mun mielestä ihan semmoinen mukava, mut mä en niinku niin kauheesti tykkää siitä. Mulla oli aikasemmin toinen sosiaalityöntekijä ja se oli tosi ihana ihminen. Mut sitten se vaihtui. Sossu puhuu mulle niin kuin mä olisin viisivuotias pikkulapsi, joka ei oikein ymmärrä. (Haastattelu 4)*

Avun ja tuen oikea-aikainen tarjoaminen asiakkaalle on haasteellista kaikille sosiaalia-alalla työskenteleville. Ammattilainen katsoo tilannetta omasta näkökulmastaan ja asiakas, tässä tapauksessa teini-ikäinen nuori omastaan. Vaaditaan tietynlaista herkkyyttä ja ennen kaikkea luottamuksellista asiakassuhdetta jotta asiakkaan kanssa voidaan puhua traumaattisista tapahtumista. Asiakkaan täytyy itse olla valmis näistä puhumaan. Näin nuori kuvaa keskusteluja oman lastensuojelun sosiaalityöntekijän kanssa;

- *Sit se puhuu silleen, no se on ihan ymmärrettävää et mulle on tullu traumoja kaikesta mitä mä oon joutunut kokeen. Mut sit se ottaa sen aina joka keskustelussa esille niin se on ärsyttävää. Mä en pysty yhtään unohtamaan niitä asioita kun niistä jauhetaan koko ajan.*

Pystytkö sä sanomaan sosiaalityöntekijälle että mä en nyt halua puhua tästä?

- *kyllä mä kai jotenkin..*

Tuleeko ne neuvotteluissa puheeksi vai missä?

- *ihan niin kuin kaikissa tilanteissa. Aina kun meillä on neuvottelu tai muuten vaan tapaaminen. Sitten se puhuu silleen niinku mä en nyt kykenis tekemään yhtään mitään. Et mun pitäis vaan makoilla ja oottaa synnytystä koko ajan. (Haastattelu 4)*

Molemmat nuoret olivat haastatteluhetkellä arviointi- ja vastaanottolaitoksessa ja odottivat muuttoa, toinen nuori ensikotiin ja toinen lastensuojelun asumisharjoitteluasuntoon. Ilmassa oli malttamatonta odotusta ja toisaalta jännitystä mitä tulevaisuus tuo tullessaan.

- *mun pitäis saada asumisharjoittelupaikka tässä kuussa. Saan oman asunnon. Se on ihana. (Haastattelu 2)*

- *Mua jännittää ja pelottaa mut samalla se on kans tosi ihanaa.
(Haastattelu 4)*

8.2.2 Tarina nuoresta joka ei halunnut lastensuojelun apua, mutta sai sitä

Kolme haastateltavistani sijoitettiin kiireellisesti arviointi- ja vastaanottolaitokseen 13 - 15 – vuotiaina kotiristiiriitojen, päihteiden käytön, rikosten, koulupoissaolojen tai mielenterveysongelmien vuoksi. Nuoret vastustivat kiireellistä sijoitusta, vaikka myönsivät erilaisten avohuollon tukitoimien olleen riittämättömiä.

Aloitin haastattelun pyytämällä nuoria muistelemaan lapsuuttaan, se oli näillekin nuorille haastavaa. Yksi haastateltava totesi ensin, ettei lapsuudessa ollut mitään erikoista, mutta pienen mietintätauon jälkeen kertoi äidin pahoinpidelleen häntä.

Jos piirretään tällaista aikajanaa mitkä on sun elämän merkitykselliset hetket?

- *mä en tiä, onko siellä lapsuudessa kauheesti mitään erikoista..*

Menikö sun varhaislapsuus ja ala-aste ilman suurempia huolia?

- *noo...*

Minkälainen sun koti oli?

- *mä olin ainoa lapsi ja meillä oli periaatteessa aika tiukat säännöt.*

Kaikki lähti varmaan siitä kun äiti pahoinpiteli mut ensimmäisen kerran 6-vuotiaana. Mut ei se ollu sellasta jatkuvaa. Se oli harvakseltaan..

(Haastattelu 5)

Yksi haastateltavista halusi nimetä vain yhden hetken lapsuudestaan. Tämä liittyi tilanteeseen, jossa perhe oli vielä ehjä ja nuori ei ollut kadottanut yhteyttä isään.

- *En muista lapsuudesta oikein mitään. 4-vuotis synttärit oli kivat, silloin äiti ja isä oli vielä yhdessä. (Haastattelu 3)*

Lastensuojelun asiakkuuden käynnistymisen nuoret muistivat hyvin. Tässä tyyppitarinassa lastensuojelun asiakkuuden käynnisti nuoren oma toiminta ja haastateltavat ottivat vastuuta omasta toilailustaan. Keskustelu aiheesta sujui mutkattomasti. Yhteinen tekijä, jonka nuoret nimesivät asiakkuuden käynnistymiseksi, oli päihteidenkäyttö. Päihteidenkäyttökokeilut liittyvät teini-ikään ja alkoholi ja kannabis ovat yleisimmät päihteet, joita nuoret olivat kokeilleet. Haastattelemani nuoret aloittivat päihdekokeilut varsin varhaisella iällä 11-13 -vuotiaina. Tulkintani mukaan tämä voi olla seurausta lapsuusvuosien riskitekijöistä.

Jos nyt käydään läpi tuota sinun lastensuojeluhistoriaa. Muistatko milloin sun lastensuojelun asiakkuus alkoi?

- *Joo... salee joskus 2010 tai 2011. Mä olin silloin 13.*

Muistatko mistä syystä ensimmäinen lastensuojeluilmoitus tuli?

- *En muista... kai se liittyi kouluun.*

Pinnasitko sinä koulusta?

- *Joo..*

Käytitkö päihteitä?

- *Joo.. mä käytin kannabista. Aloitin kannabiksen käytön kasiluokan lopussa.*

Tiedätkö kuka sinusta teki ensimmäisen lastensuojeluilmoituksen?

- *En tiiä. Äiti kai alkoi epäilemään mua jostain päihteiden käytöstä ja vei mut seuloihin. Mä sanoin et ok voin antaa seulat ja siitä se sitten lähti. (Haastattelu 1)*

Yksi haastateltava aloitti alkoholi kokeilut 11-vuotiaana, tätä edelsi alle kouluikäisenä alkanut lapsen fyysinen kaltoin kohtelu. Pahoinpitelyjä käsiteltiin oikeudessa ja nuori kuvaa ”pitäneensä matalaa profiilia” kuulusteluissa. Tyypillisesti haastateltavani oli ollut lojaali vanhempiaan kohtaan. Varhain alkanut alkoholin käyttö saattoi tulkintani mukaan olla seurausta kaltoin kohtelusta. Lastensuojelun asiakkuuden käynnisti 15-vuotiaana tapahtunut onnettomuus, jonka viranomaiset luokittelivat itsemurhayritykseksi.

Muistatko mitkä oli ensimmäisen lastensuojeluilmoituksen syyt?

- *joo, se oli se koulun tekemä ls-ilmoitus liittyen perheväkivaltaan. Mut siitä tuli sitten se oikeusjuttu. Se oikeusjuttuhan tuli paljon myöhemmin.*
- *No se asiakkuus päätettiin kun siihen ei ns ollut tarvetta. Enhän mä ite sanonut siihen mitään. Sehän oli mun vanhempien kanta, ettei tarvita mitään apua. Et enhän mä periaatteessa edes viittiny sanoa koko asiaan yhtään mitään. Yritin vaan pitää matalaa profiilia.*

(Haastattelu 5)

Osa haastateltavista joutui miettimään pidempään muistellessaan avohuollon tukitoimenpiteitä. Avohuollon tukitoimet näyttäytyvätkin aineistossa pienessä roolissa nuorten elämässä, jos nuorella itsellään ei motivaatiota hoitokontaktiin ole.

Muistatko mitä avohuollon tukitoimenpiteitä sulla on ollut?

- *ei kai mitään..*

Oletko käynyt koskaan käynyt nuorisoasemalla tai nuorisopsykiatrian poliklinikalla?

- *joo, ekan sijoituksen jälkeen mun piti mennä nuorisoasemalle. Kävin siellä muutaman kerran mut sit se jäi. Ei sossu sitten mua enää sinne pakottanut. (Haastattelu 3)*

Samoin toiselle asiakkaalle luotiin nuorisoaseman asiakkuus kannabiksen käytön tultua julki. Nuori kävi vapaaehtoisesti sovituilla käynneillä, mutta koki ettei osannut jutella työntekijöiden kanssa. Kuitenkin kontrolli ja virtsaseulat saivat nuoren vähentämään hetkellisesti kannabiksen käyttöä. Näin hän kuvasi nuorisoasemakäyntejään

- *Joo. Se oli ihan chillipaikka. Kävin muutaman kerran siellä.*

Saitko tukea tai apua päihdeongelmaasi?

- *En mä tiää, vähän tyhmää. En mä osaa sossujen kanssa silleen jutella. Siitä ei ollut mitään hyötyä.*

Mitä tämän vuoden aikana tapahtui? Tapahtuiko mitään muutosta?

- *Mä annoin positiivisia seuloja. Ehkä yritin vähän vähentää käyttöä ja annoin välillä negatiivisiakin seuloja mutta loppujen lopuksi ei siitä mitään tullu.. En kuitenkaan uskonut et voisin joutua laitokseen. (Haastattelu 1)*

Samoin täysi-ikäisellä haastateltavallani, joka haastatteluhetkellä odotti vauvaa, oli ollut useita avohuollon kontakteja. Kuten jo aikaisemmin totesin, että jos nuorella on tarve ja halu saada apua, silloin myös avohuollon tukitoimet saavat merkitystä hänen elämässään.

- *mulla on nuorisoasemakontakti. Mulla on ollu se asiakkuus vaikka kuinka pitkään mut nyt mä oon viimeisen vuoden käynyt siellä. Mut se nuorisoasema on toiminut nyt ihan ok. Mä oon siihen ihan tyytyväinen. En mä sillekkään nyt kaikkee kerro mut on se ihan ok.*
- *no tän raskauden myötä on tullut hal-poli (huumeäitien poliklinikka)*
- *mulla oli myös päpsy, (nuorten päihdepsykiatrian poliklinikka) mut en mä käynyt siellä pitkään, pitkään aikaan. (Haastattelu 5)*

Erinäisten avohuollon tukitoimien jälkeen nuoret sijoitettiin kiireellisesti arviointi- ja vastaanottolaitokseen. Sijoituksen onnistumiseen vaikuttavat monet tekijät. Nuoren oma käsitys tilanteesta, psyykinen vointi, mahdollinen päihteiden käyttö ja perhetilanne vaikuttavat siihen, mistä lähtökohdista työskentely aloitetaan. Tärkeintä on nuoren oma motivaatio ja aikuisten ja nuoren yhteinen ymmärrys huolen aiheista. Kiireellisen sijoituksen alkaessa nuori harvoin jakaa aikuisten kanssa samat huolen, mutta näistä on keskusteltava nuoren kanssa yhä uudelleen ja uudelleen. Näin yksi nuorista kuvasi tilannettaan.

Minkälaiset fiilikset sulla on jäänyt ensimmäisestä kiireellisestä sijoituksesta?

- *no, se oli ihan ok. Jälkeenpäin kun miettii noita aikoja ls-laitoksissa niin ärsyttää kun on tullut säädettyä.. Ensin se psyykinen vointi on ollut sellainen että se arki on ollut sellasta hirveetä hulabaloota ja sitten sen jälkeen tuli kuvioihin päihteet niin sit on ollu sellasta*

toisenlaista sekoilua. Et tavallaan olis päässy paljon helpommalla kun ei olis tätä kaikkea ollu.

Muistatko kuinka pitkä sijoitus sinulla oli vastaanotto-osastolle?

- *mä olin siellä kolmisen kuukautta.*

No palasitko kotiin?

- *ei, mut sijoitettiin pitkäaikaislaitokseen. Mä olin siellä vuoden. Mut mä en viihtynyt siellä yhtään, eikä mun tilanne parantunut. Sit mä tulin takaisin vastaanotto-osastolle. (Haastattelu 5)*

Vaikka nuoret vastustivat kiireellistä sijoitusta ja arviointijaksoa laitoksessa, he hyötyivät siitä. Kokemukseni mukaan kiireellinen sijoitus arviointi- ja vastaanottolaitokseen on monille nuorille ensimmäinen konkreettinen puuttuminen heidän elämäänsä ja arkeen. Tällöin vieraat aikuiset, lastensuojelun sosiaalityöntekijä ja laitoksen ohjaajat haastavat nuorta pohtimaan omaa toimintaansa, arjen sujumista ja perhesuhteita. Haasteellista on se, miten laitoksessa alkuun saatu muutos parempaan kantaisi vielä kotonakin. Noin puolet kiireellisesti sijoitetuista ja kotiin palavista nuorista tulevat uusintajaksolle arviointi- ja vastaanottolaitoksiin. Merkityksellistä on tietenkin aina se, että nuori lopettaa hetkeksi päihteiden käytön tai saa peruskoulun suoritettua lyhyenkin sijoituksen aikana.

Kuinka pitkään olit osastolla?

- *Puoltoista kuukautta ja sit pääsin kotiin.*

Mitä arviointijakson aikana tapahtui?

- *No mä en käyttänyt päihteitä ja kävin koulua. Kaikki meni silleen hyvin. Sit tuli kesä ja alko kesäloma ja mä jaksoin olla polttamatta. Ja sit mä aloin taas polttaa joskus lokakuussa. (Haastattelu 1)*

Mitä sen kuukauden aikana tapahtui?

- *en mä tiiä. Se tilanne vaan rauhottui. Me sovittiin äidin kanssa asioista. Mut sit mä aloin riehuun vähän enemmän.*

Voitko kertoa mitä tämä riehuminen tarkoittaa?

- *no mulla on ollu päihteiden käyttöä. (Haastattelu 3)*

Kokemuksiaan yhteistyöstä lastensuojelun sosiaalityöntekijän ja lastensuojelulaitosten ohjaajien kanssa haastateltavat kuvasivat värikkäin sanakääntein. Nuoret kokivat joutuneensa vääränlaisen vallankäytön kohteiksi ja valitettavasti ilmiö oli itsellenikin tuttu. Sosiaalityöntekijän, ohjaajien ja myös vanhempien näkemykset siitä mikä olisi nuorelle hyväksi, voivat olla täysin eri asioita mitä nuori itselleen toivoo. Asuminen laitoksessa, vieraat aikuiset, muut asiakkaat, nuoren omien ongelmien lisäksi ovat kokonaisuus, joka ei tuota aina nuorelle hyvinvointia ja elämänhallintaa.

Miltä tuntuu asua pitkäaikaislaitoksessa?

- *Ahdistavalta. En tykkää siitä.*

Mistä se johtuu?

- *En tykkää ohjaajista ja säännöt on oudot. Me ollaan ”silmitikun alla”. (Haastattelu 1)*

Asiakassuunnitelman laatiminen, tavoitteiden asettaminen, myös nuoren itsensä laatimat tavoitteet kiireellisen sijoituksen tai pitkäaikaisen sijoituksen ajaksi ovat työskentelyn lähtökohta. Jos nuori ei sitoudu, kokee tulleen väärin ymmärretyksi ja jättäytyy oppositioon, kokemus laitoksen arjesta ja yhteistyöstä voi olla edellä mainitun kaltaista. Puheyhteyden löytyminen, edes pienet keskustelu- tai harrastehetket, joissa nuori ja aikuinen kokevat jakavansa saman maailman, ovat arvokkaita. Yksi nuori pohti ohjaajan roolia laitoksessa seuraavasti:

- *Kun täällä on nuoria ja lapsia joilla on niinku omat ongelmansa. Niin ei tänne voi tulla duuniin jos ei kestä. Täällä on edelleen nuoria jotka tarvii sitä tukea, jotka eivät välttämättä kotona saa sitä tukea. Eikä välttämättä saa huomiota niin kyllä täällä pitää olla sellasia aikuisia jotka sitä kestää. (Haastattelu 3)*

Tämän tarinan nuoret olivat täysi-ikäisiä ja tai juuri täyttämässä 18- vuotta. Kaikki olivat tekemässä tai tehneet jälkihuoltosuunnitelman ja asiakkuus oli

muodostunut vapaaehtoiseksi. Tulevaisuuden haaveet olivat aivan samanlaisia kuin kenellä tahansa 18 -vuotta täyttävällä nuorella - oma asunto, opiskelupaikka ja tavallinen, hyvä arki.

- *Mä oon hakenut oppisopimuskoulutukseen nuoriso-ohjaajaksi tai ammattikouluun logistiikkalinjalle. (Haastattelu 1)*

Yksi haastateltavista asui jo jälkihuollon asunnossa ja odotti vauvaa.

- *No ens alkuun mä haluaisin uuden kämpän. Tuo nykyinen jää pieneksi. Mähän menen kuitenkin ensikotiin mut sen jälkeen kun pääsis muuttaan. Sit mä haluaisin jatkaa niitä opiskeluja. Mullahan on opiskelupaikka lähihoitaja-linjalla. (Haastattelu 5)*

8.3 Lastensuojelu osana nuoren elämäntarinaa

Tässä luvussa esittelen tutkimuksessa esiin nousseita huomioita lastensuojelun asiakkuuteen johtavista tekijöistä, nuorten kokemuksia lastensuojelun asiakkuudesta ja annan vielä äänen nuorille heidän esittäessään toiveita ja kehittämisehdotuksia lastensuojelun työntekijöille

8.3.1 Suojaavat- ja riskitekijät

Tilastokeskuksen mukaan nuorten, 13 - 17 –vuotiaiden kiireelliset sijoitukset ja huostaanotot ovat lisääntyneet selkeästi. Tämä on näkynyt vuosia omassa arkityössäni ja halusin tutkia aihetta lisää. Kaikki haastatteleman nuoret sijoitettiin kiireellisesti 13 - 15 – vuotiaina. Nuorilla oli tätä ennen erimittaisia lastensuojelun avohuollon asiakkuuksia, mutta vasta kiireellinen sijoitus edusti nuorille todellista puuttumista. Vaikka nuorten kertomien tarinoiden pohjalta voi nostaa lapsuudesta tiettyjä huolenaiheita ja riskitekijöitä kuten vanhempien päihteiden käyttö, koulukiusaaminen, lapsen kokema fyysinen väkivalta, varhain alkaneet päihdekokeilut, niin myös suojaavia tekijöitä löytyi. Näin nuoret kuvailivat lapsuuttaan;

- *mä olin ainoa lapsi ja meillä oli periaatteessa aika tiukat säännöt. Kaikki lähti varmaan siitä kun äiti pahoinpiteli mut ensimmäisen kerran 6-vuotiaana. Mut ei se ollu sellasta jatkuvaa. Se oli harvakseltaan.. Ja sitten mun alkoholin käyttö alkoi jo ala-asteikäisenä, 11-vuotiaana. (Haastattelu 5)*

- *mun lapsuus oli ihan normaali. Pyörittiin piholla ja tehtiin kaikkea kivaa. Mulla on tää keskittymishäiriö ja olin varmaan tosi villi. Äiti joi jo silloin, mut ei se mun mielestä vaikuttanut lapsuuteen mitenkään.. (Haastattelu 1)*

Suojaavalla tekijällä tarkoitetaan joko lapsen itsensä, lähisuhteiden tai ympäristön ominaisuutta, joka vaikuttaa riskitekijöiltä suojaavasti. Riskitekijä on ominaisuus, olosuhde tai tapahtuma joka tietyissä olosuhteissa voi lisätä tietyn häiriön tai ongelman todennäköisyyttä. Yksittäinen riskitekijä lapsen tai perheen elämässä ei välttämättä tarkoita sitä, että lapsen hyvinvointi on vaarassa. Lapsen ja nuoren elämässä voi olla useitakin suojaavia tekijöitä, jotka riittävät antamaan tarvittavan huolenpidon ja tuen. Näiden avulla lapsi kasvaa ja kehittyy normaalisti ja oppii toimimaan vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa. (Lapsen hyvän kasvun ja kehityksen riskitekijöiden ja suojaavien tekijöiden tunnistaminen, Helsingin kaupunki, sosiaalivirasto 2007)

Nuorten tai heidän vanhempiensa elämässä riskitekijöinä voidaan nähdä muun muassa mielenterveysongelmat, epäonnistuneet koulukokemukset, rikkeet ja rikokset, häiriintynyt seksuaalinen käyttäytyminen ja päihteiden käyttö. Myös sijoittaminen kodin ulkopuolelle voidaan nähdä riskitekijänä. Tilanteeseen liittyy voimakkaita tunteita. (Sreissguth ym. 1997, 25 - 26.)

Garbarino (2000, 163 - 169) jakaa poikien syrjäytymistä koskevassa tutkimuksessaan nuoren selviytymisen kannalta tärkeät tekijät elementteihin, jotka auttavat selviytymään arkeen liittyvistä haasteista ja stressistä. Ensinnäkin nuorella on oltava vähintään yksi stabiili sosiaalinen suhde aikuiseen, jonka kanssa on samanaikaisesti myös vahva positiivinen

sosiaalinen kiinnittyminen. Toiseksi nuorella on oltava kykyä selviytyä stressaavista tilanteista reagoimatta tuhoavasti tai liian voimakkaasti. Tunteiden säätely on haasteellista jokaiselle teini-iän myllerryksessä elävälle ja omassa työssä kohtaan jatkuvasti nuoria jotka eivät pettymyksen tai epäonnistumisen hetkellä kykene hallitsemaan omaa käytöstään. Nuoren selviytymiseen vaikuttaa myös oma kyky hahmottaa ja tulkita vaihtuvaa ja monimutkaista todellisuutta ja ratkaista arkeensa liittyviä ongelmia.

Garbarinon (2000, 168 - 169) mukaan hyvä itseluottamus auttaa kestämään vastoinkäymisiä ilman paniikkia tai pelkoa siitä, että tilanteen ennusmerkit viittaavat kaiken päättyvän tuhoon ja hylkäämiseen. Nuorella on oltava mahdollisuus saada kodin ulkopuolista sosiaalista tukea ja apua. Jokaiselle ihmiselle on tärkeää kokea kuuluvansa johonkin perheeseen tai yhteisöön, erityisesti nuoruudessa.

8.3.2 Koulunkäynti ja sen haasteet

Noin neljäsosa kuudesluokkalaisista oppilaista siirtyy yläasteelle vähäisen sosiaalisen tuen varassa ja heikoin opiskeluvalmiuksin (Pölkki 2001, 139). Koska koululla ja sen kautta muodostuvalla sosiaalisella verkostolla on keskeinen rooli nuoren elämässä, koulussa esiintyvät ongelmat voivat olla erittäin haitallisia (Kajava 1997, 138). Osa nuorista joutuu noidankehään, jossa toistuvat epäonnistumiset koulussa, opiskelussa ja ihmissuhteissa johtavat vähitellen kielteiseen käsitykseen omista mahdollisuuksista ja kyvyistä. Kielteinen minäkuva saattaa johtaa vetäytymiseen sosiaalisista tilanteista ja uusien yritysten välttelemiseen. (Nurmi 1995, 271) Kokemukseni mukaan lähes jokaisella teini-ikäisellä lastensuojelun asiakkaalla on haasteita koulunkäynnissä. Elämänhallinta tai sen puuttuminen näkyy suoraan arjessa selviytymisessä ja 13-17 - vuotiailla arjen tulisi muodostua koulunkäynnistä.

Haastattelemistani nuorista vain yksi oli peruskoulun jälkeisessä koulutuksessa. Neljä viidestä oli vaille päiväohjelmaa. Tässä näen suuret riskit syrjäytymiselle. Näin nuoret kuvasivat opiskeluyrityksiään

Ootko sä aloittanut jo aikaisemmin jotain opintoja?

- *Joo, mä oon ollu amiksessa maalarilinjalla ja oppisopimuskoulutuksessa. Olin pari kuukautta, en mä niitä kauan jaksanut.*

Oliko linja väärä?

- *Joo ja matka sinne oli niin pitkä. Sitten mä menin oppisopimuksella keittiöön. Mut siitä ei tullut mitään. Muut ei tehny mitään ja mä vaan tiskasin. (Haastattelu 1)*
- *joo. Sitten mä menin lukioon. Lukio oli hyvä, sinne oli vaikeaa päästä, hyvät opettajat, hyvä seura. Mä en vaan jaksanut. Kävin lukiota puoli vuotta. Suoritin kahdeksan kurssia.. (Haastattelu 2)*

8.3.3 Epävakaat ihmissuhteet ja menetykset

Varilon ym. (2000, 212) mukaan perhe edustaa lapselle ja nuorelle yhtä elämän merkityksellisintä aluetta, jossa muodostuu lähtökohdat perusturvallisuudesta ja tunteesta mihin kuulua. Perheen sisäinen vuorovaikutus on ratkaisevassa asemassa, kun lapsi ilmaisee tunteitaan ja testaa rajojaan. Useiden lastensuojelun piirissä olevien perheiden vuorovaikutustaidot ovat puutteelliset. Perheitä voidaan kuvata ns. ”autistisena perhetyyppinä”, joka tarkoittaa sitä, ettei perheillä oleva voimaa vaikuttaa perheenjäseniin.

Salmi & Heino (2001, 122) ovat selvitelleet sijoitettujen lasten ja nuorten asiakasperheiden taustatekijöitä. Tyypillistä perheille oli hajanaisuus ja sosiaalisten ongelmien yleisyys. Vanhemmilla esiintyi alkoholiongelmia sekä kyvyttömyyttä lapsen kasvatuksessa. Useammalla nuorella oli eroja toisesta vanhemmasta, katkenneita suhteita toiseen huoltajaan, elämästä kadonneita sukulaisuussuhteita ja yksinäisyyden kokemuksia. Tämä osaltaan altistaa nuoret kaltoin kohtelulle ja varhaisille päihdekokeiluille.

Haastattelemistani nuorista yksi tuli ydinperheestä, muiden nuorten kodit olivat yhden huoltajan koteja. Tämä oli aihealue, josta nuoret eivät mielellään

kertoneet. Tulkintani mukaan hylätyksi tulemisen tunnetta ja ikävää toista vanhempaa vähäteltiin.

- *isää mulla ei ole koskaan ollut, se on jättänyt mut monta kertaa. isän suku on kaikki alkoholisteja. (Haastattelu 2)*
- *mun äiti oli alkoholisti kun mä olin 3-4 vuotias. Ja sit se tajus lopettaa. Sillä ei ole moneen vuoteen ollu mitään ongelmaa. Silleen et kyllähän se välillä juo mut se ei mene liiallisuuksiin. (Haastattelu 4)*

8.3.4 Päihdekokeilut

Nuorten terveystapatutkimuksessa on seurattu valtakunnallisin postikyselyin 12 - 18-vuotiaiden terveyttä ja terveystottumuksia joka toinen vuosi vuodesta 1977 alkaen. Uusin raportti on vuodelta 2013. Raportissa todetaan, että yleisesti 12-vuotiaat elävät vielä lapsuutta, eivätkä päihteet kuulu tämänikäisten arkeen. Tässä ikäryhmässä päihteiden käyttö on pysynyt harvinaisena. Tupakkatuotteiden ja alkoholin kokeilut ovat pysyneet matalalla tasolla, samoin sosiaalinen altistuminen huumeille. (Kinnunen ym. 2013, 54.)

Euroopan laajuisen ESPAD-koululaistutkimuksen (2007) mukaan suomalaisnuoret käyttävät keskimääräistä jonkin verran harvemmin alkoholia. Nuoret kuitenkin juovat itsensä humalaan useammin kuin keskimääräinen eurooppalainen nuori. 15 – 16-vuotiaista koululaisista 77 prosenttia oli käyttänyt alkoholia viimeisen vuoden aikana. Samasta ikäryhmästä kahdeksan prosenttia oli kokeillut kannabista. Kymmenen prosenttia nuorista on haistellut liimoja tai liuottimia. Lisäksi tytöistä noin kymmenen prosenttia oli käyttänyt rauhoittavia - tai unilääkkeitä. (Päihdetilastollinen vuosikirja 2011, 20, 25)

Haastattelemani nuoret kertoivat avoimesti päihdekokeiluistaan ja päihteiden käytöstä. Nuoret kertoivat varsinkin toisessa tyypitarinassa päihteiden käytön johtaneen aikuisten huolestumiseen ja lastensuojeluilmoituksiin ja tätä kautta lastensuojelun asiakkuuteen. Kaikki nuoret olivat kokeilleet alkoholia 11-13 -vuotiaana. Kaksi nuorista aloitti kannabiksen käytön 13-vuotiaana.

Tästä seurasi ongelmia koulunkäynnissä, ristiriitoja perheen kanssa ja vanhemmat hakivat lopulta apua lastensuojelusta.

- *mun alkoholin käyttö alkoi jo ala-asteikäisenä, 11-vuotiaana. Kannabista mä kokeilin ekan kerran 13-vuotiaana. (Haastattelu 5)*
- *Kokeilin kannabista ekan kerran ennen yläasteelle menoa. Säännöllisen käytön aloitin kasiluokan lopussa. (Haastattelu 1)*

8.3.5 Näkymättömät avohuollon tukitoimet

Yksi haastattelun teema-alueista oli lastensuojelun avohuollon tukitoimet. Taskinen (2007, 41) korostaa, että avohuollon tukitoimista päättää aina vastuusosiaalityöntekijä ja ne järjestetään asiakassuunnitelman perusteella. Heino (2007, 72) painottaa, että avohuolto perustuu aina asiakkaan kanssa tehtyyn asiakassuunnitelmaan. Tavoitteiden asettaminen yhdessä asiakkaan kanssa on yksi tärkeimpiä tehtäviä pyrittäessä edistämään asiakkaan tilannetta suotuisaan suuntaan. Jos nuori ei sitoudu asiakassuunnitelmaan ja kokee, että käyntejä esimerkiksi nuorisoasemalla on liian usein nuoren näkökulmasta, työltä lähtee pohja. Nuoren oman motivaation löytyminen ja halu tulla autetuksi on ainoa mahdollisuus työskentelyn onnistumiselle avohuollossa.

Nuorten kokemukset erosivat tyyppitarinoiden mukaisesti selkeästi toisistaan. Nuori joka halusi lastensuojelun apua ja sai sitä, koki tulleen autetuksi ja kuulluksi myös avohuollon tukitoimien aikana.

- *mä käyn ratapolilla. Mä oon nyt kaks ja puoli vuotta käyny siellä. No, mä tykkään käydä siellä. Et mä yleensä aina jos jotain tapahtuu isompaa niin mä aina odotan, että milloin mulla on se aika sinne. Et mä pääsen niinku puhumaan sen kaa. En mä tiä, mä oon tykänny ihan sikana käydä siellä. (Haastattelu 4)*

Toisen tyyppitarinan nuoret jotka eivät halunneet lastensuojelun apua, mutta saivat sitä, eivät saaneet mielestään merkittävää apua tai tukea avohuollon tukitoimista.

Menittekö Nuorisoasemalle?

- *Joo. Se oli ihan chillipaikka. Kävin muutaman kerran siellä.
Minkälaisia fiiliksiä se herätti?*
- *En mä tiää, vähän tyhmää. En mä osaa sossujen kanssa silleen jutella.
Siitä ei ollut mitään hyötyä. (Haastattelu 1)*

Muistatko mitä avohuollon tukitoimenpiteitä sulla on ollut?

- *ei kai mitään..*

Oletko käynyt koskaan käynyt nuorisoasemalla tai nuorisopsykiatrian poliklinikalla?

- *joo, ekan sijoituksen jälkeen mun piti mennä nuorisoasemalle. Kävin siellä muutaman kerran mut sit se jäi. Ei sossu sitten mua enää sinne pakottanut. (Haastattelu 3)*

Heikkinen (2007, 71) on tutkinut Helsingissä, Espoossa ja Vantaalla lastensuojelun avohuollon tukipalveluja ja käytössä olevia menetelmiä. Heikkinen toteaa tutkimusraportin johtopäätöksissä, että Suomesta puuttuvat nuorten psykososiaalisesta avohuollosta vakiintuneesti käytössä olevat varhaisemman vaiheen intensiiviohjelmat ja -menetelmät. Erityisen tuen tarpeessa olevien nuorten palvelun tulee sisältää jämäkkä tavoitteen asettelu, alkuvaiheen tilannearviointi, ammattilaisten sitoutuminen, tarkat rutiinit, määräaikainen tukiohjelma, jälkiseuranta ja arviointi. Tämä ei tulkintani mukaan toteutunut yhdenkään haastatteleman nuoren kohdalla. Tämä johti taas osaltaan sijoituksiin arviointi- ja vastaanottolaitoksiin, huostaanottoon ja ongelmien kasaantumiseen.

8.3.6 Arki lastensuojelulaitoksessa

Tässä luvussa kokoan tärkeimmät huomiot tutkimusaineistosta nuorten kokemuksista arjesta lastensuojelulaitoksissa. En erottele lyhytaikaisia, kiireellisiä sijoituksia tai pidempiaikaisia sijoituksia toisistaan, koska nuorten

kokemukset eivät merkittävästi eronneet sijoituksen keston perustella. Heinon (2009, 163) mukaan lastensuojelulaitoksessa asumiseen liittyy moninkertainen määritellyksi tuleminen, joka vaikuttaa ruumiin sijoittumiseen aikaan ja paikkaan. Lastensuojelussa laitossijoituksia pidetään viimesijaisina puuttumisen välineinä. Sijoituksiin liittyy usein tilastollisesti katsoen kiireellisyys ja vastentahtoisuus

Lasten sijaishuollossa saamaa tukea voidaan kuvata huolenpidon käsitteen avulla. Käsite pitää sisällään niin huolenpitoon liittyvät fyysiset teot kuin siihen liittyvät tunteet. Huolenpito liittyy paikkaan, yksityinen tai julkinen, sen luonteeseen, virallinen tai epävirallinen ja sitä voidaan arvottaa myös siitä maksetun palkkion mukaan. (Ribbens & Edwards 2011, 18)

Tyypitarinassa, jossa nuori halusi lastensuojelun apua, kokemukset lastensuojelulaitoksista olivat pääosin positiivisia. Tyypitarinassa, jossa nuori ei halunnut lastensuojelun apua mutta sai sitä silti, kokemukset vaihtelivat. Yksi nuorista joutui vastentahtoisesti kiireellisesti sijoitettuna arviointi- ja vastaanottolaitokseen ja hyötyi jaksosta.

Mitä arviointijakson aikana tapahtui?

- *No mä en käyttänyt päihteitä ja kävin koulua. Kaikki meni silleen hyvin. Sit tuli kesä ja alko kesäloma ja mä jaksoin olla polttamatta. Ja sit mä aloin taas polttaa joskus lokakuussa.*

Mikä sai sinut tsemppaamaan ja lopettamaan päihteiden käytön?

- *En mä tiiä.. se paikka.*

Kerro enemmän?

- *Täällä tsempattiin ja painostettiin.*

Painostettiin?

- *No silleen hyvällä tavalla. Puhuttiin järkeä.. Te pelastitte mut. En olis tässä ilman teitä. (Haastattelu 1)*

Kaikki nuoret eivät hyödy lastensuojelun sijoituksista ja hakeutuvat lastensuojelulaitoksissa muiden huonosti voivien nuorten seuraan ja ongelmat kasaantuvat. Näkemykseni mukaan yksi syy tähän voi olla epäluottamus vastuusosiaalityöntekijää ja laitoksen ohjaajia kohtaan. Nuoret

ikään kuin ”valitsevat puolensa” ja arki laitoksessa on jatkuvaa taistelua aikuisten asettamia sääntöjä ja rajoja vastaan.

- *joo, vaikka kyllä mä tunsin päihteitä käyttäviä nuoria ennen lastensuojelulaitoksiin joutumistakin mutta ne oli enemmän niitä pilven polttajia. Mut se isompi, laajempi huumekirjo tuli tutuksi näissä laitoksissa. (Haastattelu 5)*

Sijaishuoltopaikan valinnassa lapsen ja nuoren tarpeisiin vastaaminen on ensiarvoista ja lastensuojelulakiin perustuvaa. Reinikaisen (2009, 70) tutkimuksen mukaan sijaishuoltopaikan valinnassa onnistutaan kokonaisuudessaan hyvin. Ongelmana on edelleen joidenkin lasten ja nuorten kohdalla se, että lopullinen sijaishuoltopaikka löytyy useamman yrityksen jälkeen.

Alhasen (2014, 39 - 41) raportissa lastensuojelun uhkatekijöistä yhdeksi huolenaiheeksi nousi se, että valtaosa tarjotuista tuki- ja hoitopalveluista on lyhytkestoista. Palvelut tähtäävät asiakkaan omien voimavarojen vahvistamiseen ja ulkopuolisen tuen tarpeen vähenemiseen. Alhasen (2014) tulkinnan mukaan palveluita näyttää ohjaavan ihannekuva nopeiden muutosten tuottamisesta ihmisten elämässä. Raportissa todetaan, että tällaisia palveluja tarvitaan, mutta samaan aikaan pidempiaikaista hoitoa tarjoavia palvelumuotoja on lopetettu tai muutettu lyhytkestoisiksi. Toinen merkittävä uhkatekijä oli kiireellisten sijoitusten ja toisinaan myös huostaanottojen muuttuminen toimenpiteiksi, joilla yritetään korjata heikosti toimivien peruspalvelujen ja riittämättömien avohuollon tukitoimien epäonnistumista.

Kokemukseni mukaan nuoret useimmiten hyötyvät lyhyistäkin kiireellisestä sijoituksesta arviointi- ja vastaanottolaitokseen. Pysäytys, rajat ja konkreettinen puuttuminen arkeen yleensä pakottaa nuoren miettimään elämäntilannettaan uudesta näkökulmasta. Ongelmana on se, että lyhyt sijoitus kannattelee nuoren paluuta arkeen jonkin aikaa mutta noin puolet nuorista palaa takaisin uusintajaksolle. Jos lapsi ja nuori on oireillut pahaa oloaan vuosia, on epärealistista odottaa, että muutaman kuukauden hoitajakso tai sijoitus toisi pysyvää muutosta. Lastensuojelun työntekijöiden

haasteena, sekä vastuusosiaalityöntekijän että laitosten ohjaajien on se, että useimmiten asiakkaan kanssa pitää valita huonoista vaihtoehdoista vähiten huono. Eronen (2013, 133) toteaa tutkimuksessaan lastensuojelulasten kokemuksista, että hänelle tärkeä opetus on ollut se, että työskentely lastensuojelun asiakaslasten kanssa on yksilöllistä käsityötä. Yhtä oikeaa tapaa toimia ei ole.

8.3.7 Asiakas vai lastensuojelun toimenpiteiden kohde?

Niin kuin kaikki asiakastyö, myös lastensuojelutyö sisältää vallankäyttöä. Vallankäyttäjänä toimivat erityisesti viranomaiset. Vallan kohteina ovat jollain tavoin uhanalaisiksi arvioidut lapset ja nuoret, heidän läheisensä ja tietyssä määrin myös monet asiakasperheiden elämässä toimivat muut viranomaiset ja ammattilaiset. Lastensuojeluvallalla nähdään olevan hyvä päämäärä. Päämääränä on asiakkaan turvallisuuden lisääminen ja kasvun ja kehityksen suojeleminen sekä näitä uhkaavien tekijöiden vähentäminen tai poistaminen. (Alhanen 2014, 17)

Pekkarisen (2010, 111) tutkimuksen mukaan asiakkaan sosiaalisen todellisuuden avoimuus ja epävarmuus sekä monitulkintaisuus rakenteiden ja toimijoiden välisissä suhteissa ovat aina läsnä sosiaalityössä. Sosiaalityöntekijöiden työskentelyotetta yhdistää pyrkimys asiakkaan tilanteen kokonaisvaltaiseen ymmärtämiseen sosiaalisessa todellisuudessa, jossa monien tekijöiden dynamiikka luo jatkuvasti epävarmuustekijöitä. (Pekkarinen 2010, 171)

Kaikki nuoret kertoivat kokeneensa ”väärää vallankäyttöä” lastensuojelun työntekijöiden toimesta. Nuoret antoivat rakentavaa kritiikkiä ja olivat myös pohtineet omaa toimintaansa konfliktitilanteissa. Eräs haastateltavista kertoi tulleen kiusatuksi ohjaajan taholta lastensuojelulaitoksessa. Ehdotin nuorelle, että voisimme hoitaa asian jälkikäteen ja käydä puhumassa kyseiselle työntekijälle. Tämän nuori kielsi ehdottomasti.

- *Se nimitti mua (ei nuoren toivomalla nimellä) ja se aiheutti mulle ihan hirveitä asioita. Mä aloin viiltelemään uudelleen. Se oli ihan kamalaa – olen arpia täynnä ja se teki mulle lisää haavoja. (Haastattelu 2)*
- *mä oon miettinyt noissa lastensuojelulaitoksissa, et kyllä se tosi paljon vaikuttaa minkälaista porukkaa siellä on töissä. Pakko sanoa että osa ohjaajista on ihan ”mulkkuja”, siis ihan naurettavaa käytöstä ja suhtautumista nuorten toimintaan. Ei sellaisessa paikassa kukaan jaksaa olla. Jos nuoriin suhtaudutaan kuin ”kasaan paskaa” niin tottakai se reaktio on sama suhteessa ohjaajiin. Ja siitä tulee vaan ongelmia. Ja yksi syy hatkaamiseen on se, että kaikki on ”mulkkuja” siellä laitoksessa. Mut ainahan on niin et kaikki ohjaajat ei tosiaankaan ole. (Haastattelu 5)*

Reinikainen (2009, 58 - 59) on tehnyt tutkimuksen nuorisokotiin sijoitettujen nuorten kokemuksista ja aikuisiän selviytymisestä ja toteaa, että nuoret joilla oli työntekijöistä pääasiassa kielteisiä kokemuksia, olisivat ennen kaikkea kaivanneet enemmän ymmärrystä ja välittämistä. Nuorten kokemusten mukaan työntekijät eivät edes yrittäneet päästä heidän lähelleen ja ymmärtää nuorten tunteita ja ajatuksia. Tämän myötä nuoret eivät itsekkään yrittäneet lähestyä työntekijöitä vaan pysyttelivät tunnetasolla etäällä. Moni nuori olisi toivonut, että hänen paha olonsa olisi huomattu ja tämä olisi otettu puheeksi työntekijän aloitteesta. Nuoret olisivat tarvinneet aikuisen kuuntelijan ja tukijan, mutta kokivat, ettei työntekijöiden joukossa sellaisia ollut.

- *Kun huomasi vaan sen, ettei ole kyseessä se, että ohjaajalla olisi vain huono päivä vaan se nuorille ”vittuilu” on ihan jatkuvaa. (Haastattelu 5)*

Reinikaisen (2009, 59) mukaan moni nuori koki, että työntekijät olivat tiukasti puuttuneet heidän käyttäytymiseen ja sääntörikkeisiin, kuten karkumatkoihin, mutta eivät olleet kiinnostuneita käyttäytymisen taustalla olevista syistä. Epäoikeudenmukaiseksi koetusta kohtelusta nuoret olivat katkeria ja tämä sai heidät tuntemaan itsensä ja olonsa entistä huonommaksi.

Omassa työssäni olemme kehittäneet toimivia työvälineitä haastavien tilanteiden purkamiseksi nuoren kanssa. Jos nuori on luvattomasti poissa osastolta, osastolle palatessaan hän täyttää ”hatkakertomuksen” eli tekee kirjallisen tehtävän jossa kertoo muun muassa syitä karkaamiseen, missä oli mitä teki ja niin edelleen. Tämä käydään nuoren kanssa keskustellen läpi ja normaali arki jatkuu osastolla vasta tilanteen purkamisen jälkeen. Viikoittain nuorella on niin sanottu ”avoraportti” eli viikonloppukeskustelu, jossa käydään eri teemojen avulla läpi mennyttä viikkoa, perustellaan aikuisten tekemiä päätöksiä ja suunnitellaan tulevaa. Nuori saa esittää toiveita, saa myös positiivista palautetta ja saa myös lukea seurantakirjaukset.

Positiiviset kokemukset ja tyytyväisyys sijaishuoltoon liittyy eri tutkimuksissa toistuvasti esiin nousseisiin nuorten kokemuksiin nuorten ja heistä huolehtivien aikuisten välisistä suhteista. Sekä sijaishuollossa parhaillaan olevat että omaa sijaishuoltoaan muistelevat aikuiset painottava näiden suhteiden merkitystä ja sitä, miten tärkeää on kokea itsensä hyväksytyksi. (Barth 1990, 429). Yksi nuori kertoo kokemuksistaan nuorisokodissa näin;

- *se oli paras paikka maailmassa. Se oli nuorisokoti totta kai. Joudut jakaan kämppäs viiden muun nuoren kanssa. Aina oli äänekestä, ei tietenkään saa tehdä mitä haluaa. Ohjaajat oli ihan parhaita. Mä olin niin tunnollinen et sain tehdä käytännössä mitä halusin. Se oli mulle koti. Eihän mulla ollut mitään paikka mihin mennä. Ja mä menetin yheksän äitiä kun se lopetti. (Haastattelu 2)*

8.3.8 ”Hauras ”aikuisuus”

Yksi haastattelun teema-alue koski jälkihuolto ja tulevaisuuden suunnitelmia. Nuoret odottivat täysi-ikäiseksi tulemistä ja vaikuttivat samaan aikaan olevan hämillään ja neuvottomia tulevan edessä. Yksi haastateltavista asui jälkihuollon asunnossa ja kertoi arjen rutiinien sujuvan. Muut haastateltavat odottivat innokkaasti oman asunnon saamista, mutta käsitykset muun muassa raha-asioiden hoidosta olivat huolestuttavan

hatarat. Yksi nuori kertoi sosiaalisten tilanteiden pelostaan ja odotti, että jälkihuollon ohjaajat kävisivät hänen luonaan. Samoin ajatus pelkkä ajatus ruokakaupassa käynnistä tuntui ylivoimaiselta.

- *joo ja luulen et ne käy tyyliin pariin kertaan viikossa tapaamassa mua. Toivon et ne käy siellä mun asunnossa. En liiku mielellään yksin ulkona. (Haastattelu 2)*

Yksi nuorista kertoi rahatilanteestaan ja pohdimme yhdessä mitä vuokralla asuminen maksaa ja kaikki muu siihen liittyvä. Nuori totesi keskustelun lomassa, että voisikin palata SPR:n nuorten turvatalolle. Asuminen oli ilmaista, mutta viikkorahat hän menettäisi.

- *joo, saan 97 euroa kuukaudessa. Loppupeleissä se ei riitä mihinkään. En mä pärjää millään yheksällä kympillä kuussa. Varsinkin jos mä meen sinne spr:lle niin siellä ei saa mitään. Täällä saa kuitenkin viikkorahaa. Opintorahan lisäksi se on pientä taskurahaa mut kuitenkin. (Haastattelu 3)*

Omassa työssäni aion jatkossa kiinnittää huomiota ja tiivistää yhteistyötä lastensuojelun vastuusosiaalityöntekijän kanssa kohta 18 -vuotta täyttävien palveluohjauksen parantamiseksi. Asioiden hoitaminen, kaupassa käynti ja niin edelleen näyttivät olevan suurimmalle osalle haastateltavista kynnyskysymyksiä arjessa selviytymiseen.

9 JOHDOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Tässä tutkimuksessa haastattelin viittä lastensuojelun asiakkaana olevaa helsinkiläistä täysi-ikää lähestyvää tai täysi-ikäistä nuorta. Tutkimuksen teemat käsittelivät lastensuojelun avohuollon tukitoimia, kiireellistä sijoitusta, huostaanottoa ja jälkihuoltoa asiakkuuden näkökulmasta. Lastensuojelua koskevien tutkimusten pohjalta ja oman arkityön kokemuksen kautta voisi olettaa, että nuorten kokemukset asiakkuudesta olisivat pääosin kielteisiä, mutta haastateltavat yllättivät minut iloisesti. Nuorten kokemukset vaihtelivat. Nuoret kokivat ”sossujen pelastaneen heidät” ja toisaalta taas nuoret olivat

kohdanneet todella ikäviä aikuisia lastensuojelulaitoksissa. Vuodet murrosiästä täysi-ikäisyyteen olivat kypsyttäneet nuoria ja vastuu itsestä ja omasta toiminnasta toi ymmärrystä myös aikuisten toimintaan.

Nuoret olivat valmistautuneet haastatteluun ja toivat monipuolisesti esiin kokemuksiaan sekä hyvässä että pahassa. Elämänjanan täyttäminen oli jokaiselle haastateltavalle haastavaa lapsuuden osalta. Kun siirryttiin nuoruuteen, menneiden muisteleminen oli helpompaa. Herättelevää oli se, että nuoret eivät merkinneet ainoatakaan lastensuojeluun liittyvää tapahtumaa elämänjanalleen. Muu elämä lastensuojelun ulkopuolella oli merkityksellisempää. Haastattelussa nuoret kertoivat mielellään kokemuksiaan lastensuojelusta. Erityisesti tarinat lastensuojelulaitoksen arjesta ja sosiaalityöntekijän ja ohjaajien toiminnasta olivat nuorille mieluisia. Kohtaamiset ja hetket työntekijöiden kanssa olivat jääneet mieleen.

Nuoruuteen kuuluu erilaisia yrityksiä ja erehdyksiä, mutta näkemykseni mukaan leimallista lastensuojelun piirissä asiakkaina olleilla nuorilla on se, että heiltä puuttuu tietynlaista sinnikyyttä ja sietokykyä. Tähän vaikuttaa totta kai koko siihen asteisen elämän tapahtumat, mutta lastensuojelun asiakkaina nuoret jättäytyvät helposti omaa elämää koskevasta vastuusta ja ikään kuin ajahtivat eteenpäin. Tämä näkyy vaikeutena selviytyä arjen haasteista kuten koulunkäynnistä, pitää yllä sosiaalisia suhteita, päihdekokeiluina- ja käyttönä sekä rikollista toimintaa. Nuori ”elää hetkessä” ajattelematta toimintansa seurauksia.

Laurila (1999, 131) kuvaa sijaiskodeissa kasvaneiden tyttöjen yleisiä ja usein esiintyviä minäkuvan piirteitä. Tyttöjen yleiseksi psyykkisiksi piirteiksi kuvataan identiteetin hajanaisuus ja epäselvyys, alhainen itsetunto, masentuneisuus ja tunnetyhjyys. Tyttöjen elämäntapaa kuvataan vastuuttomuudella ja ajahtivalla elämänotteella. Lastensuojelussa työskenteleville tämä on haaste, kuinka suojella ja turvata nuoren normaalia kasvua ja kehitystä ja samalla antaa sopivasti vastuuta nuoren käyttäytyessä ajoittain hyvinkin holtittomasti. Mitkä ovat oikeat ja riittävän tiukat rajat ja tavat puuttua?

Toinen iso haaste on lastensuojelun asiakkaiden 13 - 17 – vuotiaiden osallisuuden vahvistaminen ja tukeminen. Nuoret kohtaavat lastensuojeluhistoriansa aikana monenlaisia auttavia tahoja, viranomaisia ja asiantuntijoita. Aikuisten huolipuhe ja ajatukset hyvästä elämästä voivat näyttäytyä nuorelle kohtuuttomina vaatimuksina. Samaan aikaan nuoren mielenkiinnon kohteet voivat olla aivan muualla. Asiakassuunnitelman tekeminen, neuvotteluihin valmistautuminen ja niiden purkaminen tulisi tehdä aina nuoren kanssa. Jos nuori ei sitoudu, on turhaa odottaa muutosta.

Haastateltavat saivat antaa lopuksi ohjeita nuorten kanssa lastensuojelussa työskenteleville. Nuoret eivät mielestäni toivoneet mahdottomia – toiveena oli, että aikuinen olisi läsnä, asettaisi rajat ja pitäisi niistä kiinni, ja muistaisi huumorin voiman arjen keskellä.

- *Kuuntele ja toimi oikein ja hyvin, nuoren parhaaksi. Älä kuitenkaan siedä ”paskaa. (Haastattelu 2)*
- *Et heittäkää läppää, älkää ottako työtä liian tosissaan. Niin tosissaan kuiteskaan. (Haastattelu 1)*
- *no ne ei sais yrittää liikaa olla sellasia tosi kivoja. Olis enemmän semmosia normaalimman olosia. Eikä myöskään yrittäisi samaistua liikaa nuoren ongelmiin. Mutta kuitenkin jaksais kuunnella. (Haastattelu 4)*

LÄHTEET

- Alhanen, Kai 2014. Vaarantunut suojeluvalta. Tutkimus lastensuojelujärjestelmän uhkatekijöistä. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 24/2014. Suomen yliopistopaino Oy: Tampere. Viitattu 22.3.2014.
https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/116722/URN_ISBN_978-952-302-278-2.pdf?sequence=1
- Bardy, Marjatta 1996. Lapsuus ja aikuisuus. Kohtauspaikkana E'mile. Tutkimuksia 70. Saarijärvi
- Barth, Richard 1990. On Their Own. The Experiences of Youth After Foster Care. Child and Adolescent Social Work 7 (5)
- Denzin, N.K ja Lincoln, Y, S. 2000. (toim.) Handbook of qualitative research. Toinen laitos. Thousand Oaks: SAGE
- Eskola, Jari & Vastamäki, Jaana 2001. Teemahaastattelu: Opit ja opetukset. Teoksessa Aaltola Juhani ja Valli, Raine (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin1. Jyväskylä: PS-Kustannus
- Eskonen, Inkeri., Korppinen, Johanna & Raitakari, Sivi 2006. Vallan määrittämät lapsi- ja asiantuntijapuhujat: faktaa, selontekoja ja kokemuksia. Teoksessa Forsberg, Hannele., Ritala-Koskinen, Aino & Törrönen, Maritta (toim.) Lapset ja sosiaalityö. Jyväskylä: PS-kustannus
- Forsberg, Hannele 2002. Lasten asiakkuudet ja kokemukset turvakodissa. Arviointitutkimus Lapsen aika –projektista. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 31. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto
- Forsberg, Hannele 2006. Tunteet työssä – esimerkkinä sosiaalityönä tehtävä ihmistyö. Teoksessa Määttä, Kaarina (toim.) Tunteiden rakkaus ja rikkaus. Avaimia tunteiden tulkintaan. Finn Lectura: Keuruu
- Forsberg, Hannele & Ritala-Koskinen, Aino & Törrönen, Marita 2006. Kohti lapsisensitiivistä sosiaalityötä. Teoksessa: Hannele Forsberg,

- Aino Ritala-Koskinen & Maritta Törrönen (toim.) Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleen arviointia. Jyväskylä: PS-kustannus
- Garbarino, James 2000. Lost boys. Why Our Sons turn Violent and How we can Save Them. Free press, Anchor Books: New York
- Gillis, John R. 1997. A World of Their Own Making. Myth, Ritual, and the Quest for Family Values. Cambridge: Harvard University Press.
- Haapasalo, J & Repo, A 1998. Sijoitettujen lasten kehitys. Katsaus tutkimuksiin. Aiheita 36. Helsinki: Stakes
- Heikkinen, Alpo 2007. Nuoret lastensuojelun avohuollossa – palvelujen ja menetelmien tarkastelu. Sosiaali- ja terveysministeriön Sosiaalialan kehittämishankkeen lastensuojelun kehittämishankkeen raportti. Helsingin kaupungin sosiaalivirasto, selvityksiä 2007:1. Viitattu 12.3.2015.
http://www.hel.fi/wps/wcm/connect/96e873004a1563cc969ef6b546fc4d01/nuoret_lastensuojelun_avohuollossa.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=96e873004a1563cc969ef6b546fc4d01
- Heikkinen, Hannu L.T, 2010. Narratiivinen tutkimus – todellisuus kertomuksena. Teoksessa Aaltola, Juhani ja Valli, Raine (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Jyväskylä: PS-kustannus
- Heino, Tarja 1997. Asiakkuuden hämäryys lastensuojelussa. Jyväskylä: Stakes
- Heino, Tarja 2007. Keitä ovat uudet lastensuojelun asiakkaat? Tutkimus lapsista ja perheistä tilastolukujen takana. Helsinki: Stakes
- Hipp, Tiia & Kivistö Jaana 2009. Nuorisossosiaalityötä Päihdearviointilaitoksessa. Teoksessa Raitakari, Suvi ja Vironkannas, Elina (toim.) Nuorisotyön ja sosiaalityön jaetut kentät. Puheenvuoroja asiantuntijuudesta, käytännöistä ja

- kohtaamisista. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 96.
- Hirsjärvi, Sinikka & Hurme, Helena. 2008. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino
- Hurtig, Johanna 2006. Lapsen tieto sosiaalityön haasteena. Teoksessa Forsberg, H., Ritala-Koskinen A. ja Törrönen, M. Lapset ja sosiaalityö - Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleen arviointia. Juva: PS-Kustannus
- Hopkins, Peter E. & Bell, Nancy 2008. Interdisciplinary perspectives: ethical issues and child research. Children's Geographies 6, 1.
- Idän nuoret kehittäjät, 2015. Viitattu 20.3.2015.
<https://www.innokyla.fi/web/verstas170956/etusivu/-/verstas/tarpeet-ja-tavoitteet>
- Juhila, Kirsi 2004. Leimattu identiteetti ja vastapuhe. Teoksessa Jokinen Arja ja Suoninen Eero (toim.) Puhua vastaan ja vaieta. Tutkimuksia sosiaali- ja terapiatyön arjesta. Tampere: Gaudeamus
- Kajava, Mirja 1997. Lasten etu huostaanotto-prosessissa: tutkimus pakkohuostaanotoista. Oulun yliopisto. Julkaisusarja E:26
- Kinnunen, Jaana M., Lindfors, Pirjo., Pere, Lasse., Ollila, Hanna., Samposalo, Hanna ja Rimpelä, Arja 2013. Nuorten terveystapatutkimus 2013. Nuorten tupakkatuotteiden ja päihteiden käyttö 1977-2013. Sosiaali- ja terveysministeriö: Helsinki. Viitattu 20.1.2015.
http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=6511574&name=DLFE-26851.pdf

- Kiviniemi, Kari 2010. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Aaltonen, Juhani (toim.) ja Valli, Raine. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Juva: PS-kustannus
- Laine, Kaarlo 2000: Koulukuvia. Koulu nuorten kokemistilana. SoPhi. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Laitinen, Merja., Ojaniemi, Pekka & Tallavaara, Marja-Sisko, 2007. ”Nyt kuullaan meitä asiakkaita” – tutkimus kohtaamisesta, tiedosta ja osallisuudesta lastensuojelun työprosesseissa. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja B. Tutkimusraportteja ja selvityksiä 53. Viitattu 27.3.2015.
http://www.sosiaalikallega.fi/poske/julkaisut/tyopaperit-ja-muut-julkaisut/Nyt%20kuullaan%20meita%20asiakkaita_kannellinen.pdf
- Lapsen hyvän kasvun ja kehityksen riskitekijöiden ja suojaavien tekijöiden tunnistaminen, 2007. Helsingin kaupunki: sosiaalivirasto. Viitattu 20.3.2015.
http://www.hel.fi/wps/wcm/connect/6e0cb1804a1563bd951ff5b546fc4d01/opas_risu_07.pdf?MOD=AJPERES
- Lastensuojelulaki. Viitattu 8.12.12 <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2007/20070417>.
- Lastensuojelun käsikirja. Sosiaaliportti. Viitattu 8.12.2012.
<http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/>
- Laurila, A. 1999. Toinen mahdollisuus. Pitkäaikainen sijaiskotihoito ja aikuistuneen tytön identiteetti, minäkäsitys ja sijaisäitirepresentaatio. Julkaisu 701. Tampereen Yliopisto.
- Linnakangas, Ritva & Suikkanen, Asko 2004. Varhainen puuttuminen. Mahdollisuus nuorten syrjäytymisen ehkäisyssä. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä. 2004:7. Viitattu 14.4.2012.

www.muodossa

<http://pre20090115.stm.fi/hu1083758936712/passthru.pdf>.

Myllärniemi, Anniina 2006. Huostaanottojen kriteerit pääkaupunkiseudulla. Selvitys pääkaupunkiseudun lastensuojelun sijoituksista. Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus SOCCA ja Heikki Waris – instituutti nro 7.

Nieminen, Ari 2014. Kokemustiedon määritelmä ja muodot – kohti uutta kokemuksen politiikkaa? Teoksessa Nieminen, Ari., Tarkiainen, Ari & Vuorio, Elina (toim.) Kokemustieto, hyvinvointi ja paikallisuus. Turun ammattikorkeakoulun raportteja 177. Tampere

Nieminen, Liisa 2010. Lasten ja nuorten tutkimuksen oikeudellinen tarkastelu. Teoksessa Lagström, Hanna., Pösö Tarja., Rutanen, Nina ja Vehkalahti, Kaisa. (toim.) Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 101: Helsinki.

Nikander, Pirjo ja Zechner, Minna 2006. Ikäetiikka. Elämänkulun ääripäät, haavoittuvuus ja eettiset kysymykset. Yhteiskuntapolitiikka 71, 5.

Oranen, Mikko 2009. Lasten osallisuus. Lastensuojelunkäsikirja. Sosiaaliportti. Viitattu 12.4.2012.
<http://www.ensijaturvakotienliitto.fi/@Bin/1911491/mit%C3%A4%20mielt%C3%A4!%20raporttiCS3.pdf>

Pasanen, Timo 2001. Lastenkodin asiakaskunta. Psykiatrinen tutkimus lastenkotilasten kehityksellisistä riski- ja suojaavista tekijöistä, oirehdinnasta sekä hoidon tarpeesta. Turun yliopiston julkaisuja. Sarja C: Turku

Pekkarinen, Elina 2011. Lastensuojelun tieto ja tutkimus – Asiantuntijoiden näkökulma. Nuorisotutkimusverkosto. Verkkojulkaisusarja. Viitattu 14.2.2015.

www.muodossahttp://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/lastensuojeluntieto.pdf

- Pekkarinen, Elina 2011. Stadilaispojat, rikokset ja lastensuojelu. Viisi tapausta kuudelta vuosikymmeneltä. Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 102: Helsinki
- Perttula, Juha (1996) Ihmistieteiden tiedonmuodostus ja tutkimusetiikka. Teoksessa Aino Palmroth & Ismo Nurmi (toim.) Alttiiksi asettumisen etiikka. Laadullisen tutkimuksen eettisiä kysymyksiä. (2.p.) JYY-julkaisusarja 38. Jyväskylän yliopiston ylioppilaskunta
- Pohjola, Anneli 2010. Asiakas sosiaalityön subjektina. Teoksessa Laitinen Merja ja Pohjola Anneli (toim.) Asiakkuus sosiaalityössä. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press
- Polkinghorne, D. 1995. Narrative configuration in qualitative analysis. Teoksessa Hatch, J.A. & Wisniewski, R. (toim.) Life history and narrative. Falmer: London.
- Ribbens McCarthy, Jane & Edwards, Rosalind 2011. Key Concepts in Family Studies. London, Thousand Oaks: Sage
- Pölkki, Pirjo 2001. Oppilaiden syrjäytymisuhkien tunnistaminen ja ehkäisy peruskoulun haasteena. Teoksessa Järventie, Irmeli & Sauli, Hannele (toim.) Eriarvoinen lapsuus. Porvoo: WSOY.
- Päihdetilastollinen vuosikirja 2011. Alkoholi ja huumeet. Terveystieteiden tutkimuslaitos: Tampere
- Riessman, Catherine Kohler (1994a) (toim.) Qualitative Studies in Social Work Research. Thousand Oaks, California: Sage
- Reinikainen, Sarianna 2009. Nuorisokodista maailmalle. Kokemuksia nuorisokodissa elämisestä ja aikuisiässä selviytymisestä. Kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia 224: Helsinki

Ruoppila, Isto 1995. Lapsuudesta nuoruuteen. Teoksessa Lyytinen, Paula., Korkiakangas, Mikko & Lyytinen, Heikki (toim.) Näkökulmia kehityspsykologiaan. Kehitys kontekstissaan. Porvoo: WSOY

Räty, Tapio 2007. Uusi lastensuojelulaki. Helsinki: Edita

Saari, Erkki., Viinamäki, Leena & Antikainen, Jaakko 2014. Miten tuotamme luotettavaa kokemustietoa? Teoksessa Nieminen, Ari., Tarkiainen, Ari & Vuorio, Elina (toim.) Kokemustieto, hyvinvointi ja paikallisuus. Turun ammattikorkeakoulun raportteja 177: Tampere

Saastamoinen, Kati 2008. Lapsen asema sijaishuollossa. Käsikirja arjen toimintaan. Helsinki: Edita Publishing Oy

Sinkkonen, Jari 2001: Haastattelu Mielenterveys-lehdessä 2/ 2001. Mistä tukea kasvatukseen, 12-15. Artikkelin teksti Kristina Salonen.

Sosiaali- ja terveysministeriö/sosiaalihuoltolaki, HE 164/2014. Viitattu 20.3.2015. www.muodossa: <http://www.stm.fi/sosiaalihuoltolaki>.

Sosiaali- ja terveysministeriö, sosiaali- ja terveystalot, lastensuojelu. Viitattu 18.4.2015. http://www.stm.fi/sosiaali_ja_terveystalot/sosiaalipalvelut/lastensuojelu

Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet 2013. Arki, arvot, elämä ja etiikka. Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry Ammattieettinen lautakunta Helsinki 2013 6. painos Viitattu 25.3.2015. http://www.talentia.fi/files/558/Etiikkaopas_2013_net.pdf

Streissguth, Ann & Kanter, 1997. The Challenge of Fetal Alcohol Syndrome: Overcoming Secondary Disabilities. University of Washington Press.

- Syrjälä, Leena 2005. Kertomuksen tutkija kasvatustieteen maastossa. Kasvatus 36 (5). 366-372
- Taskinen, Sirpa 2007. Lastensuojelulaki (417/2007) Soveltamisopas. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus. Helsinki: Stakes
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos/ tilastot. Viitattu 20.3.2015.
<https://www.thl.fi/fi/tilastot/tilastot-aiheittain/lasten-nuorten-ja-perheiden-sosiaalipalvelut/lastensuojelu>.
- Törrönen, Maritta (toim.) 1994. Lapsen etu ja viidakon laki. Lastensuojelun keskusliitto: Helsinki
- Valtiontalouden tarkastuskertomus 6/2012. Tuloksellisuustarkastuskertomus. Lastensuojelu. Viitattu 13.2.2013.
https://www.vtv.fi/files/3161/06_2012_lastensuojelu_netti.pdf
- Varilo, Esko., Lounavaara-Rintala, Helena., Vuornos, Pirjo., Wahlbeck, Jan-Chirster. 2000. Menneisyyden rakentaminen lastensuojeluperheiden nuorten hoitokeinona. Psykologia, 3. Tampereen Yliopisto
- Väyrynen, Sanna 2009. Nuorten kokemuksia huumeiden käyttöön puuttumisesta. Teoksessa Raitakari, Suvi ja Vironkannas Elina (toim.) Nuorisotyön ja sosiaalityön jaetut kentät. Puheenvuoroja asiantuntijuudesta, käytännöistä ja kohtaamisista. Nuorisotutkimusverkosto. nuorisotutkimusseura, julkaisuja 96. Jyväskylä.

LIITTEET

Liite 1

Hyvät vanhemmat!

Työskentelen Helsingin kaupungilla, sosiaali- ja terveystieteiden osastossa Nuorten vastaanotto- ja kriisityössä vastaavana ohjaajana ja teen tutkimusta täysikäisyyttä lähestyvien nuorten kokemuksista lastensuojelun asiakkuudesta. Tutkimuksen tavoitteena on kerätä nuorten kokemuksia lastensuojelun asiakkuudesta sekä sosiaalialan työntekijöiltä saamastaan tuesta ja kehittää lastensuojelutyötä.

Tutkimus toteutetaan niin, että tapaan nuoren kerran hänelle sopivassa paikassa. Haastattelen nuorta eri lastensuojelun teemoista kuten avohuollon tukitoimet, kiireellinen sijoitus jne. Haastattelut nauhoitetaan ja puretaan kirjoittamalla. Nauhat hävitetään tutkimuksen valmistuttua. Nuoren henkilöllisyys ei tule julki tutkimusraportissa. Tutkimusraportti julkaistaan Diakonia-ammattikorkeakoulun kautta ja se on luettavissa Diak:n kirjaston www-sivuilla kohdasta opinnäytetyöt ja väitöskirjat, osoitteessa <http://www.diak.fi/Kirjastopalvelut/Sivut/default.aspx>.

Nuoren mielipiteen kuuleminen on tärkeää lastensuojelun arviointityön kehittämiseksi. Jos sinulla on kysyttävää aiheesta voit ottaa allekirjoittaneeseen yhteyttä puhelimitse tai sähköpostilla.

Yhteistyöterveisin Maarit Leskelä p. 09-31069904

maarit.leskela@hel.fi

Liite 2

LUPALOMAKE

Lapseni saa osallistua tutkimukseen
lastensuojelun asiakkuudesta.

Kyllä _ Ei_

.....
Päivämäärä Huoltajan allekirjoitus ja nimenselvennys

.....
Päivämäärä Huoltajan allekirjoitus ja nimenselvennys

Liite 3

Hei, sinä täysi-ikäisyyttä lähestyvä nuori!

Nuorten vastaanotto- ja kriisityössä tehdään tutkimusta täysi-ikäisyyttä lähestyvien nuorten kokemuksista lastensuojelun asiakkuudesta. Tutkimuksen tavoitteena on kehittää lastensuojelutyötä, kerätä nuorten kokemuksia ja mielipiteitä lastensuojelun asiakkuudesta sekä sosiaalialan työntekijöiltä saamastaan tuesta.

Nyt sinulla on mahdollisuus vaikuttaa lastensuojelutyön kehittämiseen. Kokemuksesi ovat arvokkaita ja juuri sinun mielipiteesi on tärkeä, jotta voisimme kehittää työtämme.

Jos haluat osallistua tutkimukseen tai sinulla on kysyttävää aiheesta, voit ottaa allekirjoittaneeseen yhteyttä puhelimitse tai sähköpostilla.

Yhteistyöterveisin Maarit Leskelä p. 09-31042922

maarit.leskela@hel.fi

Liite 4

SUOSTUMUSLOMAKE

Osallistun tutkimukseen lastensuojelun asiakkuudesta.

.....
Päivämäärä

.....
Allekirjoitus ja nimen selvennys

Liite 4

TEEMAHAASTATTELURUNKO

Taustatiedot

- Kerro itsestäsi, kuka olet ja mitä sinulle kuuluu?
- Onko sinulla itselläsi huolta omasta tilanteestasi?
- Entä vanhempien ja viranomaisten huoli?

Avohuollon tukitoimet

- Muistatko milloin lastensuojeluasiakkuutesi alkoi?
- Tiedätkö kuka haki apua tilanteeseesi lastensuojelusta?
- Tiedätkö kuka teki ensimmäisen Is-ilmoituksen ja mistä syystä?
- Ketä Is-työntekijöitä tapasit asiakkuuden alkaessa?
- Miten Is-työntekijät työskentelivät sinun kanssasi?
- Saitko apua? Mikä oli hyvää ja mikä huonoa?
- Jos voisit nyt palata tuohon aikaan miten toimisit itse ja mitä toivoisit Is-työntekijöiltä?

Kiireellinen sijoitus

- Milloin sinut sijoitettiin kiireellisesti?
- Kerro siitä?
- Vastustitko arviointijaksoa? Kuulemiset?
- Miten koet laitoksessa olemisen?
- Mikä on helppoa, mikä vaikeaa?
- Miten näet sosiaalityöntekijän roolin sijoituksen aikana?
- Ovatko ohjaajat tukeneet sinua?

Huostaanotto

- Minkä ikäisenä sinut huostaan otettiin?
- Tiedätkö huostaanoton syyt?
- Miten kuulemiset toteutettiin?
- Miten näet sosiaalityöntekijän roolin huostaanottoprosessissa?

Jälkihuolto?

- Oletko tehnyt jälkihuoltosopimuksen?
- Miten yhteistyö sujuu jälkihuollon sosiaalityöntekijän ja ohjaajien kanssa?
- Toivoisitko jotain enemmän?

Tulevaisuuden toiveet ja haaveet?

Mitä haluaisit sanoa lastensuojelussa työskenteleville?